

**UCHWAŁA NR XXI/160/11
RADY MIASTA KOŚCIERZYNA**

z dnia 14 grudnia 2011 r.

przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014

Na podstawie: art. 7 ust.1 pkt.9, art.18 ust.2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.), art. 87 ust.1,3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.).

Rada Miasta Kościerzyna na wniosek Burmistrza Miasta Kościerzyna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Miasta
Kościerzyna

Piotr Słomiński

Uzasadnienie

Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) wskazuje ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami jako jedno z zadań własnych gminy, natomiast ustawa z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) nakłada na organy samorządowe obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury oraz sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na okres 4 lat. Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 jest dokumentem kontynuującym politykę Miasta zapoczątkowaną Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2007-2010 (Uchwała nr VI/36/07 z dnia 28.02.2007). Dokument ten podlega cyklicznej aktualizacji. Pierwszej aktualizacji, dokonano na mocy Uchwały Rady Miasta nr XLII/279/09 z dnia 25.02.2009 r. Obecna II edycja Programu jest opracowana na lata 2011-2014 z uwzględnieniem nowych uwarunkowań prawnych. Finansowanie realizacji programu odbywać się może z różnych źródeł: w tym publicznych jak np: z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządowych: powiatu i województwa, budżetu własnego Miasta Kościerzyna, środków Unii Europejskiej, innych źródeł zagranicznych oraz ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych - stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.). W budżecie miasta na kolejne lata 2011-2014 obowiązywania Programu należy zabezpieczyć odpowiednie do planowanych zadań środki. Program niniejszy stanowi dodatkową przesłankę do ubiegania się przez Gminę Miejską Kościerzyna i jej jednostki organizacyjne oraz inne zainteresowane osoby prawne lub fizyczne o środki zewnętrzne na sfinansowanie: prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach; projektów rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych i innych form działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Kościerzyna.

Załącznik do Uchwały Nr XXI/160/11

Rady Miasta Kościerzyna

z dnia 14 grudnia 2011 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOŚCIERZYNA na lata 2011-2014

Gmina Miejska Kościerzyna ul. 3 Maja 9a 83-400 Kościerzyna Burmistrz Miasta Kościerzyna Zdzisław Czucha
Autor opracowania: Jerzy Łudzik Wydział Rozwoju Urząd Miasta Kościerzyna

SPIS TREŚCI: 1 WSTĘP 2 PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE 3.1 Konstytucja RP 3.2 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 3.3 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym 3.4 Inne istotne uregulowania prawne 4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami 4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu 4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020 4.2.2 Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 4.2.4 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 4.2.5 Zgodność programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi 4.2.5.1 Strategia Społeczno - Gospodarczej Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025 4.2.5.2 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2010-2013 5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Gminy Miejskiej Kościerzyna) 5.1.1 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kościerzyna na lata 2005-2015 (aktualizacja 2008r.) 5.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny 2007 (aktualizacja – zmiany 2011r.) 5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta 5.2.1 Rys historyczny miasta 5.2.2 Opis zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta 5.2.2.1 Zespół urbanistyczny 5.2.2.2 Obiekty sakralne 5.2.2.3 Obiekty użyteczności publicznej 5.2.2.4 Obiekty przemysłowe i zabytki techniki 5.2.2.5 Cmentarze 5.2.2.6 Zieleń zabytkowa 5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony 5.3.1 Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków 5.3.2 Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków 5.4 Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków 5.4.1 Zabytki nieruchome 5.4.2 Zabytki ruchome w zbiorach muzealnych, obiektach sakralnych 5.5 Zabytki archeologiczne 5.6 Pomniki, tablice pamiątkowe i krzyże przydrożne elementem dziedzictwa kulturowego miasta 5.7 Niematerialne dziedzictwo kulturowe 5.8 Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków 6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOŚCIERZYNA. ANALIZA SZANS ZAŁĄCZNIKI ZAGROŻEŃ. 7 OKREŚLENIE CELÓW, PRIORYTETÓW I KIERUNKÓW DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI 8 DZIAŁANIA W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI 9 MONITORING 10 ZAŁĄCZNIKI Załącznik nr 1. Zestawienie zabytków nieruchomości wg adresów i datowania wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Załącznik nr 2. Obszar ochrony środowiska kulturowego

Rozdział 1.

Wstęp

- 1) Dziedzictwo kulturowe, to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiamy dziedzictwo kulturowe z archeologią, architekturą i sztuką. Również dawne formy gospodarowania jak sposoby uprawy roli, sposoby produkcji różnych wyrobów charakterystycznych dla danego regionu np.: plecionkarstwo, haft, tradycyjna kuchnia kaszubska oraz wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności, stanowią elementy naszej kultury, nazywamy je dziś niematerialnym dziedzictwem kulturowym. Pamiętać musimy, więc o bogactwie nieodnawialnych źródeł informacji o życiu i działalności naszych przodków oraz o potrzebie zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń. Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszego miasta. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd naszych zabytków, aby nie były kojarzone z obiektami o złym stanie technicznym, nie remontowanymi od lat, czy wręcz z ruinami jest naszym obywatelskim obowiązkiem. Rewitalizacja poszczególnych obiektów jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie.

Przeprowadzona w latach 2010/2011 rewitalizacja przestrzeni publicznej śródmieścia obejmująca ulice Rynek, Gdańską, Świętojańską, Długą, Kościelną, Młyńską, Słodową stała się przyczynkiem do dalszego działania mającego na celu poprawę stanu i wizerunku zabytków, a tym samym wizerunku Kościerzyny. Opracowanie i wdrożenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawą oraz potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję. Miasto nigdy nie będzie atrakcyjne dla turysty, jeżeli jego zabytki będą zaniedbane, niewłaściwie promowane czy eksponowane. To urok zadbanych zabytków, ulicznych zaułków, placyków i parków tworzy niepowtarzalny charakter danego miejsca, do którego z chęcią powraca turysta. Kultura i tradycja kaszubska, malownicze położenie geograficzne oraz zabytki tworzą niepowtarzalny produkt turystyczny, który jest znaczącym elementem rozwoju miasta. Twórzmy, więc dla dobra nas samych i dobra przyszłych pokoleń, ten wizerunek, tę atmosferę kaszubskiego miasteczka. Tak, więc przedmiotem niniejszego opracowania jest szeroko pojęte dziedzictwo kulturowe naszego miasta w jego granicach administracyjnych. Natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy zachowania środowiska kulturowego miasta i podniesienia jego atrakcyjności, w tym turystycznej i bytowej poprzez podniesienie walorów krajobrazu kulturowego i stanu zachowania. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie (Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna). Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 jest dokumentem kontynuującym politykę Miasta zapoczątkowaną Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2007-2010 (Uchwała nr VI/36/07 z dnia 28.02.2007). Dokument ten podlega cyklicznej aktualizacji. Pierwszej aktualizacji, dokonano na mocy Uchwały Rady Miasta nr XLII/279/09 z dnia 25.02.2009 r. Obecna II edycja Programu obejmuje lata 2011-2014 z uwzględnieniem nowych uwarunkowań prawnych. Finansowanie realizacji Programu odbywać się może z różnych źródeł: w tym publicznych jak np.: z budżetu państwa, budżetu jednostek samorządowych: powiatu i województwa, budżetu własnego Miasta Kościerzyna, środków Unii Europejskiej, innych źródeł zagranicznych oraz ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych - stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.). W budżecie miasta na kolejne lata 2011-2014 obowiązywania Programu należy, więc zabezpieczyć odpowiednie do planowanych zadań środki. Program niniejszy stanowi dodatkową przesłankę do ubiegania się przez Gminę Miejską Kościerzyna i jej jednostki organizacyjne oraz inne zainteresowane osoby prawne lub fizyczne o środki zewnętrzne na sfinansowanie: prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach; projektów rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych oraz innych form działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Kościerzyna. Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim oraz Powiatowym Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności, i nie tylko, wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

- 2 2PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI) Opracowanie programu opieki nad zabytkami na terenie własnej gminy jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego. Gminy zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95 z późniejszymi zmianami) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt.9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Ustawa reguluje zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania. Zgodnie z Art. 87.2 przytoczonej powyżej ustawy gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności: 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego, 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami, 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje

konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków, 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Rozdział 3.

UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

- 31 Konstytucja Rzeczypospolitej Polski) Zabytki są objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. W myśl: • art. 5 i art. 6 Konstytucji RP „...Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju • art. 86 wskazuje, iż „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.”
- 32 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku ponadto wprowadza pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną artystyczną lub naukową. Zabytki pogrupowano w trzech grupach jako zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania): 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: a) krajobrazami kulturowymi, b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, c) dziełami architektury i budownictwa, d) dziełami budownictwa obronnego, e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, f) cmentarzami, g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji; 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984), f) instrumentami muzycznymi, g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji; 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, b) cmentarzyskami, c) kurhanami, d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2. ustawy).
- 33 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r o samorządzie gminnym) Zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95 z późniejszymi zmianami) w zakresie zadań własnych, gminy realizują sprawy dotyczące zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty, w szczególności sprawy kultury, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt.9).
- 34 Inne istotne uregulowania prawne) Inne, istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znalazły swoje miejsce w wielu obowiązujących ustawach, t.j.: • Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.), • Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.), • Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25 poz. 150 późn. zm.), • Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz.880 z późn. zm.), • Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.), • Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. Nr 13, poz 123), • Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.) – w zakresie zadań publicznych prowadzonych przez organizacje pozarządowe w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, • Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.) – w zakresie ochrony zabytków nieruchomych znajdujących się w muzeach, • Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.) – w zakresie ochrony zabytków nieruchomych znajdujących

się w bibliotekach, • Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwaliach (tekst jednolity Dz.U. z 2006r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.) – w zakresie ochrony materiałów archiwalnych.

Rozdział 4.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

41 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami) Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zostały nakreślone w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. Wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 są rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest: "zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów." Celem strategicznym Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. Jego realizacja odbywać się będzie przez osiąganie celów częściowych. Niniejszy Program Opieki jest spójny z Narodową Strategią Rozwoju Kultury, m.in. w realizacji celu częściowego nr 4 Strategii - Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków. W celu wdrożenia tej strategii w dziedzinie ochrony zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego opracowano Programy Operacyjne, które mają na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego), kompleksową rewaloryzację zabytków, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych, a także udostępnianie zabytków na cele publiczne. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłaszane są corocznie stosowną decyzją oraz ogłoszeniem konkursu o naborze wniosków. Stanowią podstawę do ubiegania się o środki resortu na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego na 2011 rok ogłosił n/w programy dotyczące bezpośrednio zabytków: 1. Program Dziedzictwo Kulturowe preferuje poniższe priorytety określając ich cele: • Priorytet 1. Ochrona zabytków Cele priorytetu to ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. • Priorytet 2. Wspieranie działań muzealnych Cele priorytetu to ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego. • Priorytet 3. Kultura ludowa Założone cele priorytetu to wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej, zachowanie, dokumentowanie i przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej z uwzględnieniem elementów podlegających lokalnym i społecznym zmianom oraz promowanie różnorodnych form popularyzacji kultury ludowej. • Priorytet 4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą Celami priorytetu są: dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju. • Priorytet 5. Ochrona zabytków archeologicznych Cel priorytetu to ochrona dziedzictwa archeologicznego w Polsce, zgodnie z zasadami konserwatorskimi wynikającymi ze strategii zrównoważonego rozwoju. Cele szczegółowe priorytetu obejmują ewidencję i dokumentowanie zabytków archeologicznych, badanie zabytków archeologicznych nowoczesnymi, nieinwazyjnymi metodami oraz upowszechnianie wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. 2. Program Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Założone cele tego programu to zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich. 3. Program Infrastruktura Kultury Celami programu są: poprawa warunków funkcjonowania, rozszerzenie i wzbogacenie oferty instytucji/organizacji zajmujących się działalnością kulturalną oraz edukacyjną w zakresie kultury. Powyższe programy zgodnie z zapisami Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 -2013 i przyjętymi w niej priorytetami stanowią część systemu prawno - finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami w naszym kraju. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i samorzady powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury. Jednostki samorządu terytorialnego zostały określone, jako partnerzy w finansowaniu wdrażania Narodowej Strategii Kultury.

Narodowy Program Kultury: "Ochrona Dziedzictwa Kulturowego" na lata 2004-2013 Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego" jest dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w latach 2004 - 2013 w sferze spuścizny kulturowej Polski, stworzonym przez zespół ekspertów przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez: • tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków, • kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne, • zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, • tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, • promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, • wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków, • podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego, • zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę. Narodowy Program Kultury wskazuje możliwości finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków publicznych: z budżetu Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy strukturalnych. np. z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego czy Europejski Fundusz Społeczny.

42 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu) Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 opracowany został zgodnie z zaleceniami i w powiązaniu z dokumentami o znaczeniu wojewódzkim oraz powiatowym. I tak na szczeblu wojewódzkim:

421 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020) Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 18 lipca 2005 r. (uchwała nr 587/XXXV/05). W części dotyczącej diagnozy stwierdzono, iż wartościami regionu są: kultura i tożsamość. Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu. Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu. Trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu zajmują kaszubska oraz kociewska kultura i tradycja. Społeczności te są wewnętrznie zintegrowane i dobrze zorganizowane. Szczególnie intensywnie rozpowszechniane są kaszubskie wartości etniczne poprzez edukację regionalną oraz naukę języka kaszubskiego – jedyne regionalnego języka w Polsce(...). W ostatnich latach w sferze kultury daje się zauważyć systematyczny kryzys finansowo-instytucjonalny. Jednym z jego objawów są ubytki w sieci instytucji kultury, dodatkowo sprzężone z malejącymi wydatkami na działalność tych instytucji. Problem stanowią także dysproporcje w dostępie do dóbr i usług kultury między mieszkańcami miast i obszarów wiejskich (...). Jednocześnie określono wizję województwa pomorskiego roku 2020 wskazując, że region ten będzie znaczącym partnerem w regionie Morza Bałtyckiego - regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych. Ponadto województwo pomorskie do roku 2020 ma stać się: • regionem konkurencyjnym: (...) dysponującym dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców; • regionem spójnym: (...) umacniającym - zgodnie z zasadą "jedność w różnorodności" - tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej; • regionem dostępnym: dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniającym sprawny przepływ informacji i wiedzy, zapewniającym wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne, oferującym wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

422 Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013) Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 2 października 2007 r. Celem strategicznym tego dokumentu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym

wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych. Działania, polegające między innymi na ochronie dziedzictwa kulturowego przewidziane zostały w ramach trzech osi priorytetowych: • osi priorytetowej 3. Funkcje miejskie i metropolitalne, • osi priorytetowej 6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe • osi priorytetowej 8, Lokalna infrastruktura podstawowa. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 zgodny jest z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013.

423 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego uchwalony został 30 września 2002 r. (uchwała nr 639/XLVI/02). Wyznaczono w nim zasadnicze cele ochrony wartości przyrodniczo-kulturowych i krajobrazu w przestrzeni województwa wskazując: • całościowe ujmowanie dopełniających się zagadnień ochrony środowiska przyrodniczego, wartości kulturowych i krajobrazu, • integralne traktowanie materialnych i niematerialnych wartości terenu, • gospodarowanie w przestrzeni z uwzględnieniem przenikających się i tworzących wzajemne relacje procesów przyrodniczych i kulturowych, których fizjonomiczno -materialnym wyrazem jest krajobraz. Jednocześnie wskazano, że celem polityki przestrzennej w zakresie ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego jest wspieranie różnorodności kulturowej regionu oraz zachowanie dziedzictwa historycznego. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 zgodny jest z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego.

424 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 został przyjęty Uchwałą nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011r i jest kontynuacją polityki województwa zapoczątkowanej Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010, który był pierwszym dokumentem programującym opiekę nad zabytkami. Obecna modyfikacja uwzględnia nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, obecny stan zachowania zasobu, przeprowadzone działania oraz monitoring realizacji. Analiza funkcjonalna tego programu wykazała, że podjęto wówczas prawidłowe cele i kierunki działań. Celem strategicznym Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 było zachowanie dziedzictwa kulturowego Pomorza, służące budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej województwa. Dokument ten zwracał uwagę na potrzebę pilnego ratowania zasobów dziedzictwa. Jako priorytet ochrony zabytków wskazywał w szczególności elementy tradycyjnego krajobrazu kulturowego, który ulega dynamicznemu procesowi degradacji. Deprecjacja unikalnych, charakterystycznych cech, właściwych dla specyfiki regionu prowadzić będzie do zanikania tożsamości kulturowej. Dlatego zachowanie i ochrona tego dziedzictwa - materialnego świadectwa przeszłości - jest niezbędne dla przetrwania pamięci o złożonej historii i dawnych mieszkańcach województwa pomorskiego. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 zgodny jest z zapisami Programu na szczeblu wojewódzkim.

425 Zgodność programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi) Brak treści

4251 Strategia Społeczno - Gospodarcza Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025) Strategia Społeczno - Gospodarcza Ziemi Kościerskiej na lata 2010 – 2025 jako jeden z najważniejszych dokumentów dla Powiatu Kościerskiego jest kontynuacją podjętych celów w obowiązującej wcześniej Strategii Rozwoju Gospodarczego Ziemi Kościersko – Zaborskiej, Powstała ona z ewaluacji poprzedniej Strategii i uwzględnia diagnozę społeczno-gospodarczą obszaru oraz Prognozy Oddziaływania na Środowisko. Nad opracowaniem dokumentu pracowały wszystkie samorządy gminne powiatu jak i Starostwo Powiatowe w Kościerzynie podejmując stosowne uchwały. Strategia uwzględnia w swych celach „zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez stworzenie zintegrowanej sieci szlaków turystycznych uwzględniającej eksponowanie obiektów zabytkowych, skansenów, ciekawych miejsc itp. Jego istnienie i wykorzystywanie prowadzić będzie do rewitalizacji obiektów na szlaku.” Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014 zgodny jest z zapisami powyższego dokumentu na szczeblu powiatu.

4252 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2010-2013) Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kościerskiego na lata 2010-2013 został przyjęty przez Radę Powiatu Kościerskiego Uchwałą nr XLVII/21/2010 z dnia 19 marca 2010 r. W założeniach programu czytamy: takie czynniki jak kultura i tradycja kaszubska, położenie geograficzne oraz zabytki tworzą niepowtarzalny produkt turystyczny, który jest ogromnym atutem powiatu i który stanowi punkt wyjścia w jego rozwoju. Wobec powyższego ważnym zadaniem dla powiatu winno być połączenie promocji środowiska naturalnego z promocją zasobów dziedzictwa kulturowego i kultura kaszubska. Program opieki nad zabytkami powiatu kościerskiego stanowi punkt wyjścia do stworzenia możliwości współpracy między powiatem i gminami oraz właścicielami zabytków w celu jak największej dbałości o nasze wspólne dziedzictwo kulturowe, a także wypromowanie go w kraju i za granicą jako atrakcyjny produkt turystyczny. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2007-2010 w pełni pokrywa się z celami i założeniami programu powiatowego, który podkreśla wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu, w kaszubskiej kulturze, w roli miasta jako centrum kulturowego powiatu zwanego stolicą powiatu kościerskiego.

Rozdział 5.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

51 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z strategicznymi dokumentami gminy analiza dokumentów programowych Gminy Miejskiej Kościerzyna.) 5.1.1 Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Kościerzyna na lata 2005-2015 (aktualizacja 2008r.) 5.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyna 2007 (aktualizacja – zmiany 2011r.) Gminny Program Opieki nad Zabytkami miasta Kościerzyna na lata 2007-2010 w pełni pokrywa się z celami i założeniami powyższych dokumentów, które podkreślają wysoki potencjał tkwiący w zabytkach regionu, w kaszubskiej kulturze, w roli miasta jako centrum kulturowego powiatu.

52 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta)

521 Rys historyczny miasta) Kościerzyna to 24 tysięczne miasto pełniące funkcję centrum administracyjnego powiatu na pograniczu środkowych i południowych Kaszub. Najwcześniejsze dzieje miasta jako osady sięgają czasów prehistorycznych, o czym świadczą przypadkowe odkrycia archeologiczne. „Informacje o najstarszych dziejach ludności zamieszkujących te tereny są skromne, a wynika to przede wszystkim ze słabego stanu badań archeologicznych stacjonarnych, jak i badań powierzchniowych o charakterze rozpoznawczym, prowadzonych w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)”. Do tej pory na terenie gminy miejskiej Kościerzyna nie przeprowadzono takich badań. „Teren dzisiejszego miasta i okolic musiał być dość gęsto zaludniony przez ludność prasłowiańską kultury wschodnio-pomorskiej już we wczesnej epoce żelaza. Świadczą o tym dokonane przypadkowo odkrycia miejsc pochówków w grobach skrzynkowych. Po słowiańskich mieszkańcach Kościerzyny, zajmujących ten teren we wczesnym średniowieczu, zachował się ślad grodu książęcego. Gród ten pierwotnie graniczny, dla ziemi Pirsna, stał się później, prawdopodobnie w pierwszej połowie XIII w., ośrodkiem władzy tego obszaru”. Z okresu średniowiecza pochodzi pierwsza informacja źródłowa o Kościerzynie zawarta w dokumencie z 1284 r. wystawionym w Słupsku przez księcia wschodnio-pomorskiego Mściwoja II, w którym przekazał swej krewnej, najmłodszej córce Sambora II z Tczewa, księżniczce Gertrudzie, ziemię Pirsna, w skład której weszły 22 miejscowości łącznie z Kościerzyną, wymienioną tu pod nazwą „Costerina”. Bezpośrednie rządy Gertrudy w Kościerzynie trwające 31 lat zakończyły się w okresie, kiedy Pomorzem Gdańskim zawładnęli Krzyżacy. W styczniu 1312 roku ziemia kościerska za niską kwotę trzystu grzywien została sprzedana przez księżniczkę Krzyżakom. W roku 1346 Krzyżacy dokonują lokacji wsi Kościerzyna („Costrin”) na prawie chełmińskim (dokument wystawiony przez Wielkiego Mistrza Krzyżackiego Henryka Dusemera w Malborku dnia 4.12.1346r) . Odrębnej lokacji Kościerzyny („Bern”) jako miasta, które z czasem wchłonęło wioskę dokonano ok. 1398 roku. Kościerzyna wówczas będąc siedzibą okręgu sądowego, wchodziła w skład komturstwa gniewskiego. Pod panowanie polskie miasto wróciło po wojnie trzynastoletniej (1454-1466) na mocy pokoju toruńskiego w 1466 r., stając się siedzibą polskich starostów, będącą częścią powiatu tczewskiego w województwie pomorskim. W połowie XV wieku miasto liczyło 300 mieszkańców. Zajmowali się oni głównie rolnictwem, rzemiosłem, warzeniem piwa itp. W XVII wieku zaczęła się osiedlać w mieście okoliczna szlachta, wkrótce wysuwając się na czoło lokalnej społeczności, sięgając po stanowiska radnych i burmistrzów. W czasach polskich Kościerzynę nawiedzały liczne spustoszenia, jak pożary, przemarsze wojsk i "morowe powietrze". W wyniku pierwszego rozbioru Polski, miasto znalazło się pod zaborem pruskim. Kościerzyna nie pełniła wówczas znaczących funkcji w administracji państwowej. Początkowo przynależała do powiatu starogardzkiego, wchodzącego w skład regencji kwidzyńskiej w Zachodnich Prusach (Westpreussen). Zaś w wyniku reform administracyjnych od dnia 15.05.1818 roku Kościerzyna stała się siedzibą władz powiatowych i różnych urzędów. Nowy status

administracyjny wpłynął na ożywienie handlu, rzemiosła i drobnego przemysłu. Istotne znaczenie dla rozwoju miasta w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. miała budowa dróg bitych do Gdańska, następnie Tczewa, Bytowa i Chojnic oraz połączeń kolejowych z Tczewem (1873r.) i Gdańskiem przez Skarszewy i Pszczółki (1885r.), oraz z Bytowem przez Lipusz (1901-1907). Od połowy XIX stulecia Kościerzyna aktywizuje się jako polski ośrodek działalności społecznej i narodowej. W latach sześćdziesiątych XIX stulecia powstał w Kościerzynie klasztorny zakład NMP Anielskiej dla dziewcząt z rodzin szlacheckich i mieszczańskich oraz Seminarium Nauczycielskie. Z początkiem XX wieku powstał Bank Ludowy i Towarzystwo Czytelni Ludowych, zaczęło wychodzić kaszubskie pismo "Gryf", otworzył podwoje Dom Kaszubski "Bazar" z salą widowiskową, restauracją i hotelem (1909r). Od 1896 r. działało Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Celem nadrzędnym kościerskich Polaków była walka z germanizacją i odzyskanie niepodległości. Po I Wojnie Światowej Kościerzyna powróciła do Polski. Miasto stało się siedzibą starostwa powiatowego należącego do województwa pomorskiego, ze stolicą w Toruniu. Kościerzyna w styczniu 1921 roku liczyła 5849 mieszkańców , w tym 5321 Polaków, 504 Niemców i 18 Żydów. Miasto miało wówczas charakter ośrodka rolniczego z nielicznymi zakładami przemysłowymi. Ważnymi czynnikami rozwoju miasta w okresie dwudziestolecia międzywojennego była budowa jednej z największych w Polsce bekiarni, modernizacja sieci elektrycznej z dodatkowym zasilaniem z elektrowni Wodnej w Rutkach oraz budowa magistrali węglowej Śląsk-Gdynia, której trasa wiodła przez Kościerzynę. Rozwój miasta przerwała II Wojna Światowa. Lata okupacji nie przyniosły miastu większych zniszczeń i strat materialnych, jednak dla jego mieszkańców to okres prześladowań, mordów, wywozu do obozów koncentracyjnych i wysiedleń do Generalnego Gubernatorstwa. Dla mieszkańców Kościerzyny wojna skończyła się 8 marca 1945 r. Po wojnie Kościerzyna nadal pozostała miastem powiatowym, aż do 31 maja 1975 r., kiedy to w wyniku reformy administracyjnej zlikwidowano powiaty w całym kraju. Kolejna reforma administracyjna przywraca z dniem 1 stycznia 1999 przywraca miastu status miasta powiatowego. Miasto Kościerzyna będące silnym ośrodkiem tradycji i kultury kaszubskiej leżące w samym sercu Szwajcarii Kaszubskiej, krainy licznych rzek, pięknych jezior i wzniesień, rozwój swój upatruje w turystyce opartej na dziedzictwie kulturowym i ochronie środowiska naturalnego. Zgodnie z przyjętą strategią rozwoju konsekwentnie realizowana jest misja miasta: „Miasto Kościerzyna - centrum Ziemi Kościersko – Zaborskiej o walorach uzdrowiskowych. Miasto o dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej i społecznej przyjaznej dla mieszkańców i turystów”. Istotnym jest dbałość o materialne i niematerialne dziedzictwo naszej kultury. Najlepszym przykładem jest wykonana renowacja zabytkowego obiektu Ratusza Miejskiego 1843 roku i umieszczenie w nim Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dr Jerzego Knyby, w którym zgromadzono swoisty zasób archiwaliów i eksponatów świadczących o bogactwie kultury ziemi kościerskiej. Kolejnym przykładem dbałości o nasze dziedzictwo kulturowe jest przeprowadzona w 2010 i 2011 roku rewitalizacja przestrzeni publicznej śródmieścia miasta, na którą jako partnerski projekt z Powiatem Kościerskim otrzymała unijne wsparcie finansowe dla realizacji projektu pn: „Pocztówka z Kościerzyny - Rewitalizacja Rynku Miasta”. Dokonanie ogólnej charakterystyki zasobu zabytków znajdujących się na terenie miasta Kościerzyna mają na celu określenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić i otoczyć opieką. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga od samorządu, nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie miasta, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia. Przy sporządzeniu niniejszego opracowania posłużono się n/w materiałami źródłowymi: □ Dokumentacja historyczno - urbanistyczna miasta Kościerzyny, Anna Gosławska - Fortuna, t. I-VI, Gdańsk 1979 r. □ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny, PPW„GLOB”, Gdańsk 2002 r. oraz sporządzone i pozytywnie zaopiniowane nowe Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny zmiana - aktualizacja z sierpnia 2011 roku w opracowana przez PP-R DOM Sp. Z o.o. Stargard Gdański. □ Kościerzyna Zarys dziejów miasta do 1939 roku, praca zbiorowa pod redakcją Mariana Kallasa, tom pierwszy, Toruń 1994 r. □ Kościerzyna i Ziemia Kościerska, Franciszek Mamuszka, Izabela Trojanowska, Gdańsk 1972 r. □ Kościerzyna na starej fotografii, Album wydany w 1998 r przez UM w Kościerzynie. □ Kwerenda Akt dotyczących miasta Kościerzyna z zespołu akt nr 506 Archiwum Państwowego w Gdańsku. □ Kwerenda zasobów kartograficznych Starostwa Powiatowego w Kościerzynie. □ Wizja lokalna w terenie.

522 Opis zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta) Charakteryzując zasoby zabytków znajdujących się na terenie miasta Kościerzyna podzielono je wg przyjętej klasyfikacji na zabytki nieruchome, zabytki ruchome i archeologiczne. W literaturze przedmiotu zabytki nieruchome dzieli się, z uwagi na ich znaczenie oraz formę ochrony i opieki, na cztery zasadnicze części: 1. Obiekty objęte szczególną ponadnarodową ochroną sprawowaną poprzez wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego

i Naturalnego UNESCO. 2. Zabytki objęte krajowymi prawnymi formami ochrony, do których zaliczamy: a) uznanie za pomnik historii, b) utworzenie parku kulturowego, c) wpis do rejestru zabytków, d) ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. 3. Obiekty zabytkowe wpisane w ewidencji zabytków (gminnej, powiatowej, wojewódzkiej). 4. Pozostałe obiekty nigdzie nie zakwalifikowane, a godne zachowania i objęcia ich opieką. Na terenie miasta Kościerzyna nie znajdują się obiekty o nadzwyczajnym znaczeniu w skali globu lub kraju, takie jak zabytkowe obiekty, czy zespoły wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO oraz Listę Pomników Historii. Również, do chwili obecnej, na terenie miasta nie został utworzony żaden park kulturowy. Nieliczna jest też grupa obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego, co nie oznacza, że Kościerzyna pozbawiona jest obiektów zasługujących na wpis do rejestru. Świadczyć o tym może lista obiektów preferowanych do takiego wpisu oraz zasób ponad 260 obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Są wśród nich obiekty murowane budownictwa sakralnego, użyteczności publicznej, przemysłowego, budownictwa mieszkalnego, począwszy od kamienic z bogatą dekoracją architektoniczną, po kamienice skromniejsze o charakterze małomiasteczkowym. Zachowały się wprawdzie nieliczne, relikty najstarszej parterowej zabudowy miasta datowane z pierwszej i drugiej połowy XIX wieku (dokładniejszych dat powstania tych obiektów można by spodziewać się po przeprowadzeniu badań historyczno – konserwatorskich). Ukazują one mieszkańcom i turystom w bardzo okrojonym, wycinkowym fragmencie charakter zabudowy małego rzemieślniczo-rolniczego miasteczka, które przez wieki było zabudowane drewnianymi parterowymi domkami o dwuspadowych dachach usytuowanych w przeważającej większości na wąskich (ok. 9,5-10,5m) i długich (ok. 30m) parcelach szczytem do ulicy, rzadziej dłuższym bokiem. Stan taki obrazuje poniższa rycina. Działania w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego miasta powinny zmierzać do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez zachowanie jak największej pierwotnej substancji historycznej. Ważnym jest tu zachowanie kształtu i materiału pokrycia dachów i elewacji w tym oryginalnej drewnianej stolarki otworowej, z zastosowaniem lokalnych materiałów budowlanych jak drewno, kamień, ceramika. Przeobrażenia społeczne i gospodarcze zachodzące w ostatnim okresie w naszym kraju oraz na lokalnym rynku przy małej świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych prowadzą do destrukcji i zniszczeń trudnych do odbudowy, wręcz całkowitej ich utraty. Niekiedy zabytkowe obiekty z piękną historią zastępowane są nowymi betonowymi ocieplonymi styropianem obiektami. Dlatego głównym celem programu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów. Konsekwentna długofalowa polityka miasta w tym zakresie jest szansą na uratowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń. Stąd też, aby nie zakłócić i zniszczyć krajobrazu kulturowego miasta, w zapisach zaktualizowanego obecnie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kościerzyny znalazły się takie zapisy: W zakresie ochrony krajobrazu kulturowego miasta obowiązują generalne zasady przy lokalizowaniu nowej zabudowy i nowych sposobów zagospodarowania terenu: 1. należy kontynuować miejscowy i historyczny krajobraz kulturowy miasta, 2. obowiązuje kontynuacja regionalnych i lokalnych tradycji budowlanych, 3. obowiązuje maksymalne ograniczenie ewentualnego negatywnego oddziaływania na krajobraz przy zastosowaniu wszelkich możliwych środków łagodzących. Najcenniejszym zabytkiem miasta jest, zachowany niemalże w całości, średniowieczny układ urbanistyczny śródmieścia Kościerzyny z okresu lokowania miasta.

5221 Zespół urbanistyczny) Układ urbanistyczny śródmieścia Kościerzyny wpisany został do rejestru zabytków województwa pomorskiego decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 25.09.1978r. pod nr 796 (nowy numer wpisu rejestru 925) jako jeden z najcenniejszych zabytków miasta Kościerzyny. Zachowany został tu średniowieczny układ urbanistyczny pochodzący z czasów lokacji miejscowości przez Krzyżaków na prawie chełmińskim w niezmienionej formie z czytelnymi do dziś średniowiecznymi granicami działek i siatką ulic. Zasada rozplanowania układu ulic Kościerzyny oparta została o układ z rynkiem zamkniętym z ośmioma ulicami wychodzącymi z jego rogów. Rynek zbliżony jest kształtem do kwadratu o przekątnych przebiegających zgodnie z kierunkami stron świata. Przy rynku zgrupowane były po dwa prostokątne bloki zabudowy oddzielone równoległymi do jego boku ulicami oraz po jednym bloku między ulicami wychodzącymi z naroży rynku. Bloki narożne od strony północnej wschodniej zamknięte są przebiegającymi półkolistymi ulicami zamykającymi od tej strony układ urbanistyczny. Między drugim blokiem rynkowym od strony południowo - wschodniej, a narożnym od strony południowej usytuowano kościół parafialny. Wyżej wymienione bloki zabudowy stanowiły część mieszkalną miasta, Dalsza równoległa do drugiego boku przyrynkowego, zachodnia część narożna była najprawdopodobniej przeznaczona na cele gospodarcze służące całemu miastu. Teren na południowy zachód od kościoła był prawdopodobnie podmokły, aż do wód okalających miasto z tej strony. Kościerzyna to miasto otwarte mogące rozwijać się w różnych kierunkach, z tym, że rozwój ten odbywał się wyjątkowo powoli, hamowany przez częste zniszczenia. Przykładowo -

w 1570 roku było w Kościerzynie ogółem 90 domów mieszkalnych: 25 w rynku i 60 w ulicach, czyli tylko o 30 więcej niż około dwa wieki wcześniej, w momencie zakładania miasta. Zabudowa omawianego okresu zachowała się w bardzo małym procencie i to dopiero z pierwszej połowy XIX wieku .

5222 Obiekty sakralne) Swoistymi dziełami architektury są obiekty kultu religijnego, które za swoje wyjątkowe walory architektoniczne oraz zachowaną prawie nienaruszoną substancję zostały wpisane do rejestru zabytków, a niektóre z nich zaliczono do grupy zabytków postulowanych o taki wpis. Zabytkami sakralnymi wpisanymi do rejestru są: 1. Parafialny kościół farny, rzym.-kat., pw. Świętej Trójcy w Kościerzynie z terenem nieistniejącego cmentarza i otaczającym go kamiennym murem. Obiekt wpisany w 2007 roku do rejestru zabytków pod nr A-1813. Wzniesiony w latach 1914-1917 jako neobarokowy kościół farny. Posiada on niezmienną bryłę, starannie zaprojektowany, wyważony wystrój elewacji i wnętrza, stanowi cenny, dobrze zachowany przykład pomorskiej architektury sakralnej z początku XX wieku. Masywną bryłą i usytuowaniem tworzy malowniczą dominantę w sylwecie miasta. Wnętrza bogato zaprojektowane skrywają zabytki pochodzące z poprzednich kościołów stojących w tym miejscu. Obiekt jest okazałą trzynawową, murowaną z cegły na kamiennym podmurówce budowlą z wieżą nakrytą barokowym hełmem. W 2009 roku wymieniono pokrycie wieży na blachę miedzianą. Wnętrze przekryte polichromowanym, drewnianym stropem. Większość wyposażenia świątyni pochodzi głównie z pierwszej połowy XVIII w. Najstarszym zabytkiem świątyni jest późnogotycki obraz "Ukrzyżowanie" pochodzący z początku XVI w. stojący się w prawym bocznym ołtarzu. Okazały ołtarz główny, pochodzący z pierwszej połowy XVII w., stylowo zaliczany do okresu przejściowego z renesansu w barok. W nastawie ołtarza widnieje płaskorzeźbiona scena koronacji Najświętszej Marii Panny. Cennym wyposażeniem świątyni jest m. in. rokokowa chrzcielnica oraz barokowa ambona z malowaną podobizną starego XVIII-wiecznego kościoła. W bocznej kaplicy po lewej stronie ołtarza umieszczony jest obraz Matki Bożej z dzieciątkiem na ręku, dzieło nieznanego malarza pochodzące z XVII w. odtwarzające obraz "Matki Bożej Śnieżnej". W 1970 r. Biskup chełmiński Kazimierz Kowalski, mając na względzie dzieje cudownego obrazu Matki Bożej, ustanowił w tym kościele maryjne sanktuarium. W 1997 r. na prośbę ks. Mariana Szczepińskiego, dziekana dekanatu kościerskiego ks. biskup Pelpliński Jan Bernard Szłaga nadaje tytuł Sanktuarium Maryjnemu w Kościerzynie: Matki Bożej Kościerskiej - Królowej Rodzin. 16 maja 1998 r. w Kościerzynie odbyła się uroczysta koronacja obrazu koronami papieskimi. Świątynia ta jako Sanktuarium Matki Bożej Kościerskiej Królowej Rodzin – patronki Kościerzyny na trwałe wpisuje się w dzieje miasta i Ziemi Kościerskiej. 2. Zespół kościoła ewangelickiego, obecnie rzym.- kat. pw. Zmartwychwstania Pańskiego wraz z plebanią i terenem przykościelnym Zespół kościoła ewangelickiego w skład którego wchodzi kościół ewangelicki, obecnie rzymsko katolicki pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Kościerzynie, budynek plebani w w. kościoła oraz teren przykościelny został w 2008 roku wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego pod nr A- 1801. Kościół jako neogotycki wybudowany został w latach 1892 - 94 dla gminy ewangelickiej. Obiekt murowany z czerwonej cegły zewnętrznie nie tynkowany, posadowiony na kamiennym fundamencie. Zewnętrzna bryła kościoła wyposażona w harmonijne i pięknie wykonane detale architektoniczne oraz w strzeliste, smukłe otwory okienne zamknięte ostrymi łukami wykonanymi z ceglanych kształtek. Od strony frontowej, tj.str. wschodniej kościół zakończony jest strzelistą wieżą z czterema mniejszymi wieżyczkami, pokryta pierwotnie płytkami z łupka kamiennego, obecnie z blachy miedzianej. Wieża zwieńczona jest pięknie wykonanym stalowym krzyżem, posiada zamontowane w 1893 roku trzy spiżowe dzwony, które sprzężone są z zegarem wieżowym z trzema tarczami Wnętrze strzelistego kościoła skromne, utrzymane w surowości neogotyckiego stylu. Żebrowe sklepienie w kształcie palmy oparto na stojących po środku kościoła, trzech kamiennych filarach. Zachowanymi do dziś elementami wyposażenia kościoła są witraże w oknach prezbiterium i w okiennych rozetach, prospekt z organami, kropielnica wykonana z piaskowca, którą przystosowano później do pełnienia funkcji chrzcielnicy, drewniana stolarka drzwiowa z ciekawymi i bogato zdobionymi okuciami. Budynek plebani wcześniejszy, wybudowany w 1887 roku. Obiekt murowany z cegły na wysokim kamiennym cokole, założona na planie litery T. Składa się z frontowej dwukondygnacyjnej części reprezentacyjnej i ustawionej do niej prostopadle jedno kondygnacyjnej części gospodarczej. Wnętrze plebani zachowało pierwotny układ przestrzenny, zachowała się częściowo oryginalna stolarka okienna i drzwiowa. Zabytki sakralne postulowane o wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego. 1.Kościół filialny pw. św. Barbary, pełniący funkcję kaplicy cmentarnej z 1883 r., wraz z przyległą częścią starego cmentarza parafialnego obejmującego rozplanowanie kwater i nagrobków do 1945 roku oraz układem zieleni Kościół usytuowany na skraju cmentarza wzniesiony został na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętą absydą i dobudowaną do niej jednostronną zakrystią. Wieża kościółka z dzwonnica wysuniętą w szczytowej ścianie neogotyckiej budowli, wymurowanej z cegły na kamiennym fundamencie, zwieńczona ośmioboczną, ostrosłupową konstrukcją, przekrytą mini dachówką karpiówką, na szczycie której zamontowano kulę czasu i stalowy krzyż. Konstrukcja dachu kościółka to tzw. więźba jętkowa – wolna. Od wnętrza oszalowana w formie drewnianej kolebki, polichromowana (wzory geometryczno – roślinne). Dach

dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną karpiówką. Elewację zdobią łukowe strzeliste okna obramione ceglana profilowaną kształtką, smukłe pilastry oraz fryz uskokowy. Obecny kościół został odbudowany w 1926 roku po częściowym pożarze murowanego kościoła z 1883 roku. Wcześniej stały tu kaplice, pierwsza drewniana pw. Świętego Krzyża wiązana z fundacją Kartuzów z 1642 r., kolejna z 1770 roku murowana w pruski mur. Obie kaplice spłonęły. W XIX zlokalizowano w obrębie kaplicy cmentarz parafialny, zapewne wówczas zmieniono też wezwanie na obecnie funkcjonujące tj. św. Barbary. Kościół wewnątrz poddano gruntownemu remontowi z ułożeniem posadzki kamiennej w miejsce drewnianej podłogi. Wyposażenie kościoła zachowane w stylu neobarokowym. Za świątynią pośród ogromnych drzew znajduje się najstarsza część cmentarza z zabytkowymi, pięknymi nagrobkami, kamiennymi aniołami, finezyjnie kutymi balustradami ogrodzeń i odlewany żeliwnymi krzyżami.

2. Budynek Klasztoru Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek z 1904 r. przy ul. Kaplicznej 15 Siostry elżbietanki ze Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety już w 1893 r. przybyły do Kościerzyny wykonując posługę w kościele farnym i pielęgnacją chorych oraz biednych w ich domach. Zakupiły teren pod przyszły Dom Zakonny przystępując zrazu do jego budowy. Patronem Domu Zakonnego został św. Józef. Budowniczymi byli miejscowi rzemieślnicy Kasprzycki i bracia Armańscy. Dom został oddany do użytku sióstr już w 1902 r., a dwa lata później zakończono całą budowę domu i urządzono w nim kaplicę, której patronuje Najświętsze Serce Pana Jezusa z prawem przechowywania Najświętszego Sakramentu. Budynek usytuowany w podwórzcu od strony ogrodów w 1906 r. siostry wybudowały Ochronkę dla dzieci, obecne Przedszkole św. Elżbiety, którą prowadziły z przerwą od 1962-1993 roku zgodnie z nakazem ówczesnych władz. Budynek klasztorny to murowany obiekt z surową, oszczędną formą i jeszcze skromniejszą dekoracją. Jego frontowa elewacja, w której umieszczono ostrołukowe okna wyróżniona została nieznaczną odsadzką w formie pionowego występu poszerzonego w części poddasza tworzącą zarazem ścianę osłonową z oknem lukarny zwieńczonej krzyżem. Wnętrze z zachowaną pierwotną stolarką oraz secesyjnymi prześwietlonymi i ozdobnie okratowanymi drzwiami wejściowymi.

3. Klasztor Sióstr Niepokalanek, dawniej Zakład NMP Anielskiej z kaplicą, domem kapelana, parkiem i zabudowaniami gospodarczymi stanowiącymi jednorodny zespół mieszczący się przy ul. 8 Marca 1. Budynek Zakładu NMP Anielskiej wybudowany w latach 1861-64 (gmach główny) wg. projektu architekta Stock'a z Chełmna, poszerzony przez miejscowego budowniczego Fromma. W 1907 roku budynek zniszczony zostaje przez pożar i w tym samym roku odbudowany wg planów arch. Kunze i B. Wysockiego. Wówczas podwyższono budynek o jedną kondygnację, dobudowano skrzydło południowe oraz wybudowano wieżę ciśnień. Kompleks budynków z czerwonej cegły zwraca na siebie uwagę swoją wielkością, zwartą trzy kondygnacyjną bryłą, potężnym dachem krytym dachówką. Elewacje bogato przyozdobione ryzalitami, facjatami, sterczynami połączonymi łukami oporowymi i gzymsami. W szczycie budynku zamontowana została figura Matki Bożej Niepokalanej sprowadzonej na zamówienie z warsztatu Jansena w Kolonii. Wnętrze budynku ozdobne o motywach secesyjnych. W 1871 roku powstaje w połączeniu z zakładem Kaplica w stylu neoromańskim wg projektu arch. Obucha z Gniewu wymurowana cała z cegły na planie prostokąta z prezbiterium zamkniętym trójbocznie, z małą prostokątną zakrystią. Zwarta bryła budynku przykryta dwuspadowym dachem wyróżniona została dominującą nad budynkiem wieżą zakończoną ostrołukowym Chełmem z krzyżem na samym szczycie z 1,5 m figurą Matki Bożej Niepokalanej. Obecnie w kaplicy mieści się Sanktuarium Diecezjalne MB Bolesnej z zachowanymi bogato zdobionymi witrażami sprowadzonymi z Monachium oraz Drogą Krzyżową z białej terakoty wykonaną w pracowni Jansena z Kolonii. Najcenniejszym zabytkiem świątyni jest łaskami słynąca gotycka piętnastowieczna Pieta, otoczona wielką czcią wiernych. Kamienna figura o wadze 50 kg i wysokości 58,5 cm przedstawia siedzącą na tronie zboląłą Maryję, trzymającą na kolanach martwe ciało swego Syna. Rzeźba ta bez wątpienia pochodzi z początku XV wieku i posiada duże walory artystyczne. Wzorowana jest na najlepszych średniowiecznych dziełach artystów europejskich. W 2002 roku Pieta otrzymała korony papieskie.

5223 Obiekty użyteczności publicznej) Obiekty użyteczności publicznej wpisane do rejestru zabytków: 1. Budynek Ratusza Miejskiego obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej im. Dr Jerzego Knyby Obiekt wpisany do rejestru zabytków dnia 20.02.1998 r pod nr 1654. Budynek datowany jest zgodnie z napisem na cokołowym kamieniu: ANNO 1843. Budynek murowany, piętrowy z poddaszem użytkowym i dachem dwuspadowym krytym dachówką ceramiczną poddano w latach 1995-2000 kapitalnemu remontowi z rozbudową oficyny. Obecna funkcja piętra i poddasza obiektu: Muzeum Ziemi Kościerskiej, piwnic i parteru funkcja gastronomiczna: pub i restauracja z zapleczem. Własność Gminy Miejskiej Kościerzyna. W roku 2010 dokonano hydrofobizacji ściany frontowej wraz z wykonaniem izolacji pionowej fundamentów od strony ul. Rynek. Obiekty użyteczności publicznej postulowane o wpis do rejestru zabytków. 1. Budynek Starostwa Powiatowego z parkiem, 3 ćwierćwiecze XIX w., ul. 3 Maja 9. 2. Budynek Sądu, 1880 r. i ksiąg wieczystych wraz z otoczeniem, ul. Dworcowa 2. 3. Budynek Poczty, przy ul. 3 Maja 3, XX wiek. 4. Zespół Seminarium Nauczycielskiego; szkoła z salą gimnastyczną, dawny budynek mieszkalny i założenie zieleni parkowej (ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2), 1878 r., przebudowane w 1901 r., ul. Wybickiego 1. 5. Gimnazjum Męskie

z dawnym domem dyrektora szkoły (obecnie Szkoła Podstawowa nr 2), 1894 r., ul. Strzelecka 1. Wszystkie te obiekty zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość. Wskazane zostały również w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna jako godne zachowania i wpisania do Rejestru Zabytków. Stanowią one o dziedzictwie kulturowym Kościerzyny.

5224 Obiekty przemysłowe i zabytki techniki) Obiekty przemysłowe wpisane do rejestru zabytków: 1. Zespół Parowozowni (hala i budynek biurowy) Zespół parowozowni położony w Kościerzynie przy ul. Towarowej składa się z dwóch obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego tj. hali parowozowni oraz budynku biurowego. Staraniem Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie istniejący od 1992 roku Skansen "Parowozownia Kościerzyna" od 2009 r. wszedł w struktury Muzeum Ziemi Kościerskiej i otrzymał swoją obecną nazwę – Muzeum Kolejnictwa w Kościerzynie. Nieprzypadkowa lokalizacja Muzeum w dawnej parowozowni pozwoliła wiernie utrwalić w materii i oddać klimat lat międzywojennych, a także zetknąć się z techniką minionych czasów. Największą część ekspozycji stanowią parowozy, które można oglądać nie tylko z zewnątrz, ale również wejść do środka budki maszynisty. Ponadto w Muzeum znalazły się też lokomotywy spalinowe i jedna elektryczna oraz kilka wagonów osobowych i towarowych. Odwiedzający muzeum mają możliwość kontaktu z pojazdami szynowymi poruszającymi się po torach od końca XIX wieku aż do lat osiemdziesiątych wieku XX. Oprócz ekspozycji na wolnym powietrzu i wspomnianej już hali parowozowni zwiedzić można przylegające doń warsztaty z oryginalnym wyposażeniem oraz sale wystawowe, gdzie prezentowane są mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli. Jednakże stan techniczny obiektów i warunki ekspozycji wymagają natychmiastowych działań ratowniczych i konserwatorskich. Przeprowadzenie rewitalizacji umożliwi pełne przedstawienie odwiedzającym Muzeum walorów architektonicznych przemysłowej zabudowy z lat międzywojennych ukazujących zabytkowe budynki jedyne Muzeum Kolejnictwa na Pomorzu. Stąd konieczność opracowania projektu pod nazwą: „Pomorskiej kolei skarbnica - rewitalizacja zabytkowych obiektów Zespołu Parowozowni w Kościerzynie” jako zadania priorytetowego do realizacji, na które wskazane jest poszukiwanie możliwości finansowania zewnętrznego. 2. Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna przy ul. Przemysłowej 1 (dawniej 1,4) pochodzący z początku XX wieku. Oba obiekty zostały wpisane 15.12.1996 roku do rejestru zabytków pod nr 1144 (nowy nr 1615). Budynek młyna parowego wzniesiony na podstawie projektu G. Thimana i pozwolenia na budowę z 1910 roku przez właściciela młyna Menharda. Budynek murowany, obecnie trzykondygnacyjny z przebudowanym w roku 1965 dachem i zmienionym pokryciem na płyty eternitowe pełni funkcje magazynowe. Drugi budynek to dom mieszkalny, typ willowy z elementami klasycystycznymi zbudowany ok. 1925 roku dla właściciela młyna Menharda. Budynek murowany, piętrowy z nadbudowaną w latach 60 tych jedną kondygnacją. W latach powojennych pełnił funkcję budynku administracyjnego Gminnej Spółdzielni. Obecnie obiekt jest nie zagospodarowany. Własność prywatna. Obiekty przemysłowe postulowane o wpis do rejestru zabytków. Budynek dawnej słodowni z wiatrownicą na kominie, ul. Miodowa 22, 1880 r. Obiekt stanowiący własność prywatną w obecnym czasie jest w trakcie modernizacji i rozbudowy. Właściciel zgodnie z zaleceniami warunków pozwolenia na budowę dokona remontu komina wraz z unikatową na skalę województwa wiatrownicą. W modernizowanym i rozbudowywanym obiekcie zainstalowana zostanie mini linia produkcji piwa, nawiązująca do tradycji kościerskiego browarnictwa. Monitorowanie działań inwestycyjnych celem zachowania cennych walorów architektonicznych obiekty będzie odbywała się na bieżąco.

5225 Cmentarze) 1. Cmentarz rzymsko-katolicki przy ul. Markubowo. Miasto Kościerzyna posiada obecnie tylko jeden czynny cmentarz. Jest nim cmentarz parafialny położony przy ul. Markubowo. Znajdują się tu liczne obiekty nagrobków świadczących o kunszcie i artyzmie dawnych rzemieślników kamieniarstwa, kowalstwa czy rzeźby. Wyróżniające się tu pomniki są porównywalne z pięknymi dziełami artystów znanych nekropoli, świadcząc o kulturze i zamożności mieszkańców dawnej Kościerzyny. Zgodnie z zapisami zawartymi w zmianach do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna (z 2001r.) postuluje się objęcie ochroną cmentarza parafialnego poprzez wpis do rejestru zabytków, gdzie przedmiotem ochrony byłby układ zieleni, rozplanowanie kwater i nagrobki do 1945 roku. W zakresie zieleni postuluje się rewaloryzację w historycznych granicach z zachowaniem wartościowego starodrzewu zieleni wyznaczającej układ kompozycyjny. 2. Inne cmentarze Kościerzyny. Dawniej w Kościerzynie były jeszcze dwa cmentarze: żydowski zlokalizowany w rejonie ul. Strzeleckiej oraz ewangelicki położony przy ul. 8 Marca. Oba te cmentarze nie istnieją, cmentarz ewangelicki z uwagi na zabytkową zielenią został zagospodarowany na park. Został on również upamiętniony stosowną tablicą przypominającą i informującą o miejscu pochówku dawnych mieszkańców tej ziemi wyznania ewangelickiego. Natomiast cmentarz żydowski czeka na swoją rehabilitację i upamiętnienie. Tu pozostał jedynie pojedynczy szpaler dorodnych drzew rosnących przy dawnej

drodze prowadzącej do cmentarza, po którym nie ma już śladu, a o którym wciąż pamiętają mieszkańcy miasta.

5226 Zieleń zabytkowa) Zieleń urządzona o wartościach historycznych znajdująca się na terenie miasta znajduje się w następujących obszarach: • zabytkowa aleja Jaworowa przy ul. Strzelnica • rezerwat przyrody Strzelnica • założenie parkowo-ogrodowe w zespole Zakładu NMP Anielskiej, przy ul. 8 Marca 1, przełom XIX/XX w.; • park tzw. Wzgórza Grodowego obok budynku Starostwa powiatowego, ul. 3 Maja, przełom XIX/XX w.; • park w zespole Seminarium Nauczycielskiego, ul. Wybickiego 1/Traugutta 7, 4ćw. XIX w. • Park przy ul. Dworcowej i Wojska Polskiego oraz przy ul. Dworcowej, przy pomniku Franciszka Sędzickiego, Ponadto zgodnie z zapisami zawartymi w zmianach do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna (z 20011r.) postuluje się objęcie ochroną prawną kolejnych pomników przyrody poprzez wpisanie następujących okazów drzew: 1) klon jawor, ul. Kartuska, 2) klon zwyczajny, ul. Słoneczna, 3) klon zwyczajny, ul. Kartuska, 4) klon zwyczajny, ul. Kartuska, 5) lipa drobnolistna, ul. Drogowców, 6) lipa drobnolistna, ul. Drogowców, 7) jesion wyniosły, park przy ul. 8 Marca, 8) klon zwyczajny, park przy ul. 8 Marca, 9) klon jawor, park przy ul. 8 Marca, 10) klon srebrzysty, park przy ul. Wybickiego, 11) klon zwyczajny z bluszczem, cmentarz przy ul. Kaplicznej, 12) klon jawor, cmentarz przy ul. Kaplicznej, 13) klon jawor, cmentarz przy ul. Kaplicznej, 14) lipa drobnolistna, ul. Przemysłowa, 15) lipa drobnolistna, ul. Przemysłowa, 16) lipa drobnolistna, ul. Przemysłowa, 17) lipa drobnolistna, ul. Przemysłowa.

53 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony)

531 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków) Rejestr Zabytków Województwa Pomorskiego, zgodnie z ustawą prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków mający swą siedzibę w Gdańsku przy ul. Kotwiczników 20. Obiekty i zespoły zabytkowe wpisane do rejestru zabytków są prawem chronione. Zgodnie ze stanem z grudnia 2006 roku w Rejestrze Zabytków Województwa Pomorskiego figurowało pięć obiektów zabytkowych i jeden zabytkowy zespół urbanistyczny z terenu miasta Kościerzyna. Tak, więc w okresie minionych 4 lat przybyły miastu trzy obiekty wpisane do rejestru. Jeden obiekt znajdujący się w rejestrze został rozebrany bez stosownych decyzji WKZ. W tej jednostkowej sprawie toczy się postępowanie wyjaśniające i nadal pozostaje on w rejestrze. Zgodnie ze stanem z grudnia 2006 roku w Rejestrze Zabytków Województwa Pomorskiego figurowało pięć obiektów zabytkowych i jeden zabytkowy zespół urbanistyczny z terenu miasta Kościerzyna. Tak, więc w okresie minionych 4 lat przybyły miastu trzy obiekty wpisane do rejestru. Jeden obiekt znajdujący się w rejestrze został rozebrany bez stosownych decyzji WKZ. W tej jednostkowej sprawie toczy się postępowanie wyjaśniające i nadal pozostaje on w rejestrze.

L.p.	Adres, ul.	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru	Nr decyzji
1.	Miodowa 16	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	482605**	30.05.1972	KL.IV/620/2622/72
2.	Kościerzyna –śródmieście	Zespół urbanistyczny	XII-XIII w.	796* 925**	25.09.1978	KL.VI/ 0138/78
3.	Przemysłowa 1 (dawniej 1,4)	Zespół dawnego młyna parowego (obecnie magazynu mebli) i dawnego domu właściciela młyna	XX w.	1144*1615**	15.12.1996	WKZ/5340/27/95/5287
4.	Rynek 9	Budynek Ratusza Miejskiego obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej i restauracja	XIX w.1843 r.	1180*1654**	20.02.1998	WKZ/5340/1/98/578
5.	Długa 24	Dom mieszkalny	kon. XIX w.	1196*1691**	07.06.1999	PWKZ/5340/5/99/3669
6.	Długa 7	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	1201*1696**	23.07.1999	PWKZ/5340/11/99/5697
7.	Kościelna 5	1.parafialny kościół farny rzymskokatolicki p.w. Świętej Trójcy 2.teren nieistniejącego cmentarza kościelnego wraz z otaczającym go murem kamiennym, 3.działka na której usytuowane są wymienione zabytki	XX w.1914-17	A-1813	08.08.2007	PWKZ.R.4190-34/443-5/2007
8.	Świętojańska 10	Zespół kościoła ewangelickiego w skład	XIX w.1892-	A-1801	06.10.2008	PWKZ.R.4190-40/8314-5/2007/2008

		którego wchodzi: 1. kościół ewangelicki, obecnie rzym.-kat. p.w. Zmartwychwstania Pańskiego, 2.plebania kościoła, 3.teren przykościelny na którym usytuowane są zabytki	4,1887			
9.	Towarowa 7	Zespół parowozowni złożony z budynku parowozowni, budynku biurowo-hotelowego kanału oczyszczającego w pd. części parceli oraz działki o nr 167/14.	1929	A-1868	17.12.2010	PWKZ.R.4190-31/4497-3/2010

532 Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków) Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do Rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do Rejestru nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zabytki ruchome z terenu miasta Kościerzyna wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego to wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy, na które składają się ołtarz główny i dwa ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, obrazy i naczynia liturgiczne. Wyposażenie to, w większości barokowe, odznacza się wysokim poziomem artystycznym oraz historycznym jako wyposażenie zachowane z wcześniejszych kościołów w tym obraz Matki Boskiej Kościerskiej z poł. XVII wieku. Widnieją one pod numerami: 8 – 287/91 z dnia 06.12.1991 r. 118-395/93 z dnia 08.12.1993 r. 8 – 343/98 z dnia 16.07.1999 r.

54 Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków)

541 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków) W minionym okresie do GEZ wpisano jedną pozycję (Obiekt Zespołu Parowozowni z 1926 r.), skreślono z rejestru z uwagi na rozbiórkę cztery obiekty (Dworcowa 6 – dom mieszkalny, Świętojańska 19 – dom mieszkalny i Tkaczka IIg budynek gospodarczy i Kowalska - dom mieszkalny). Wykreślono dodatkowo trzy obiekty, które utraciły cechy zabytku (Długa 16, Mała Młyńska 5, 8 Marca 29) Ponadto z uwagi na rozbiórkę bez pozwolenia budynku przy ul. Długiej 24 i toczące się w tej sprawie postępowanie wyjaśniające w przedstawionej powyżej tabelce nr 2 wyróżniono ten obiekt kolorem żółtym.

-Lp	ULICA	NR	DATA powstania.
1	Długa	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 21 22, 23, 24, 30, 32, 32 gosp., 33, 34, 35, 36, 38, 39	1845 -1920
2	Dworcowa	1,2, 3, 4, 6, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 24gosp., 25, 26, 28, 30, 31, 32, 32 gosp., 33, 34, 36, 38, 40, 42, wieża ciśnień	1895 -1932
3	Gdańska	2, 3, 4, 7, 8, 9, 13, 14, 16, 17, 19,20, 21	1890 -1910
4	Kapliczna	1, 2, 4, 5, 5 odlewnia, 6, 8, 9, 10, 12, 12 gosp., 13, 14, 15, 16, 16 gosp., 17, 18, 19, kaplica cmentarna, Cmentarz z układem zieleni	1830 -1920
5	Kartuska	2, 3, 4, 28/30	1909 -1930
6	Klasztorna	2, 4	1905
7	Kościelna	1, 2, 5, 8, 11, 13, 14, 15	1880 -1917
8	Kościuszki	4, 6/8, 10, 14, 16/18, 26-28, 32, 36	1890 -1915
9	Kowalska	1	1915
10	Lipowa	1, 2, 3, 4-6, 8/10, 12/14, 16	k XIX w, 1943
11	3 Maja	3, 4, 6, 7, 8, 8 gosp., 9a,b,c,+ teren grodziska, piwnice, 11	1800 -1937
12	Mała Dworcowa	1, 3	p XX w
13	Mała Młyńska	1, 3, 5	1920 -1937
14	8 Marca	1 Zakład, kaplica, 1 gosp. trzy obiekty, 4, 6-7, 13, 15, 17, 18, 19/20, 21, 24, 25, 29, 34, 35, 36, 37, 40, 44, 45, 46, 47, 48	1864 -1915

15	Miodowa	10, 16, 17 d.16, 18, 19, 22	1880 -1920
16	Młyńska	2, 6, 7, 8 A, 11, 12, 13, 17, 19	k XIX w, 1938
17	Ogrodowa	3	1890
18	Partyzantów	2, 2 gosp., 5, 9	poł XIX w, 1880
19	Piechowskiego	2/4 d. 20	p XX w
20	Przemysłowa	1, 4	1910 – ok.1925
21	Ratuszowa	Budynek gosp.-magazyn	1880
22	Rynek	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 15 gosp., 16, 16 gosp, 17, 18, 19, 20, 21, 22	1843 -1925
23	Słodowa	2	
24	Strzelecka	1, 2, 3, 27, 29, 31, 36, aleja jaworowa, drzewostan alei prowadzącej do nieistniejącego cmentarza żydowskiego	1894 -1937
25	Strzelnica	1, bud. stajni, rezerwat	1910
26	Spichlerzowa	2	1880
27	Sikorskiego	2, 3, 4, 5, 12, 14,14, bloki poniemieckie 5;6;7;9;10;11	1891-1940
28	Świętojańska	1, 4, 5, 6, 6a, 8, 9, 10, 10 plebania, 14, 17, 18, 19, 20, 21	1880 -1924
29	Tkaczyka	1, 2, 3, 13, 2 bud.gosp. + 1 bud.gosp	p XIX w -1900
30	Traugutta	3, 7	1890 -1905
31	Towarowa	7	1926
32	Wodna	2, 2 g., 3, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 19	2p XIX w -1915
33	Wybickiego	1, sala gimn, park, 8, 12,14,16	1878 -1927
34	Zgromadzenia Księży Zmartwych-wstańców	2 (dawniej 9) Komisariat Policji	1910
35	Źródłana	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 7 gosp., 8	p XIX w -1900

542 Wykaz zabytków ruchomych w zbiorach muzealnych i obiektach sakralnych) Od 1 stycznia 2007 roku Rada Miasta ustanowiła uchwałą Muzeum Ziemi Kościerskiej jako muzeum samorządowe z siedzibą w Kościerzynie przy ul. Rynek 9 w budynku dawnego Ratusza Miejskiego, w najstarszym istniejącym budynku użyteczności publicznej w mieście. Prezentowane są tu zbiory gromadzone przez śp. dr Jerzego Knybę już od lat 60. XX w. zbierane wśród mieszkańców Kościerzyny i okolic. Obecnie Muzeum Ziemi Kościerskiej prezentuje zbiory z zakresu historii, kultury oraz etnografii. Ciekawym elementem ekspozycji są znaleziska archeologiczne pochodzące z obszaru powiatu kościerskiego. W Dziale Przyrodniczym swoje miejsce znalazły eksponaty obrazujące faunę ziemi kościerskiej - obecnie dział ten znajduje się w depozycie w Leśnej Izbie Edukacyjnej w Nadleśnictwie Kościerzyna. Muzeum ma dwa oddziały Muzeum Akordeonu i Muzeum Kolejnictwa. Muzeum Akordeonu to jedyne w Polsce i trzecie w Europie muzeum o takim niespotykanym profilu. Ekspozycja w muzeum jest niezwykle interesująca. W sumie jest to 127 instrumentów z całego świata, w tym zbiór instrumentów polskich, zarówno tych produkowanych przed wojną, jaki i tych powstałych po wojnie, w słynnej bydgoskiej fabryce akordeonów. Na szczególną uwagę zasługują również akordeony pochodzące z Francji – wykonane ręcznie, bogato zdobione, o nietypowym brzmieniu – o czym będzie można przekonać się „na własne uszy”, dzięki multimedialnemu przewodnikowi po wystawie. Ekspozowane akordeony, harmonie, bandoneony, bajany i harmonijki ustne należą do rodziny instrumentów działających na zasadzie stroika przelotowego. Wiele z nich to unikaty, nie tylko o dużej wartości historycznej, zachwycające kunsztem wykonania. Prezentowane instrumenty pochodzą z kolekcji Pawła Nowaka. Ekspozycja jest nowoczesna, wyposażona w kiosk multimedialny, za pomocą którego zwiedzający mogą nie tylko zobaczyć i poczytać o każdym z instrumentów, ale także posłuchać jaki wydaje dźwięk. Wszystkie informacje opracowane zostały w czterech językach: polskim, kaszubskim, angielskim i niemieckim. Każdy może też spróbować swoich sił w grze na akordeonie. Drugim oddziałem kościerskiego muzeum jest Muzeum Kolejnictwa, które przejęło schedę po funkcjonującym od 1.11.1992 r. Skansenie PKP Kościerzyna. Skansen ten, zwany „Parowozownią Kościerzyna” był placówką muzealną prowadzoną przez Zakład Taboru Kolejowego w Gdyni do 2008 roku. Od 2009 r. wszedł w struktury Muzeum Ziemi Kościerskiej i otrzymał nazwę – Muzeum Kolejnictwa w Kościerzynie. Wśród zgromadzonych eksponatów są tu liczne wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej polskiego kolejnictwa. Dzieje kościerskiej parowozowni sięgają dziewiętnastego wieku. W 1885 roku do Kościerzyny dotarła kolej i zgodnie z zasadami obowiązującymi w Kolejach Pruskich zbudowano parowozownię zwrotną. W ekspozycji na wolnym powietrzu można oglądać m. innymi parowozy, lokomotywy, wagony. Oprócz ekspozycji na wolnym powietrzu i wspomnianej już hali parowozowni zwiedzać można przylegające doń warsztaty z oryginalnym wyposażeniem oraz sale wystawowe, gdzie prezentowane są mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych

mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli. Do najcenniejszych zabytków należą dwie unikatowe lokomotywy: największy polski parowóz Pu29-3 oraz spalinowóz SP47-001, a także wagon kolejki na Gubałówkę z 1938 r., wyprodukowany w ilości dwóch egzemplarzy. Nieprzypadkowa lokalizacja Muzeum w dawnej parowozowni pozwoliła wiernie utrwać w materii i oddać klimat lat międzywojennych, a także zetknąć się z techniką minionych czasów. Zbiory muzeum, to głównie eksponaty własne i depozyty wykazane w tabeli nr 3. Ponadto w Kościerzynie od 1997 roku funkcjonuje stała wystawa Polskiego Czerwonego Krzyża zorganizowana z okazji obchodów 600-lecia Kościerzyny. Zasoby wystawy, jako jedynej tego typu w Polsce, znalazły miejsce w pomieszczeniach Kościerskiego Domu Kultury przy ul. Długiej 31. Cała ekspozycja to zbiory dotyczące historii i czasów współczesnych Polskiego Czerwonego Krzyża oraz międzynarodowego ruchu czerwonego krzyża i półksiężycy ze szczególnym ukazaniem działalności PCK na terenie miasta i ziemi kościerskiej.

L.p.		Zbiory		Opis muzealiów
A	Muzeum Ziemi Kościerskiej	własne	depozyty	
1.	Dział Historii i Kultury Ziemi Kościerskiej	806	7	Są to różnego rodzaju dokumenty, meble, makiety, ryciny, obrazy, sztandary itp.
2.	Archeologia	70	7	Głównie popielnice z okresu kultury pomorskiej oraz kamienne narzędzia z okresu neolitu
3.	Dział Etnografii	206	7	Sprzęty domowe, wytwory rzemiosła i sztuki ludowej
4.	Dział Przyrodniczy	155	7	Zbiór ptasich jaj, wypchane i spreparowane zwierzęta z terenów Ziemi Kościerskiej
B.	Muzeum Akordeonu	14	113	Zbiór instrumentów z całego świata, w tym instrumentów polskich, produkowanych przed wojną i po wojnie w bydgoskiej fabryce akordeonów.
C	Muzeum Kolejnictwa	41	21	Są to przede wszystkim duże obiekty ekspozycji na wolnym powietrzu jak parowozy, lokomotywy, wagony. Ponadto mniejsze eksponaty kolejowe, elementy starych mechanizmów, uzupełnione zbiorami dokumentów, pamiątek i modeli.
	ŁĄCZNIE:	1292	141	

55 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE) Obszar miasta jest stosunkowo słabo rozpoznany archeologicznie, nie przeprowadzono do tej pory badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Obecne rozpoznanie wynika z przypadkowych odkryć. Zestawienie poniższe lokalizuje obiekty i stanowiska archeologiczne na terenie miasta rozpoznane w okresie XIX i XX wieku. W rejestrze zabytków archeologicznych zapisano pozycję dotyczącą średniowiecznego grodziska nr dec. Nr 86 / Archeolog. z dn. 09.01.1970 r. jako obszar ścisłej ochrony. Na terenie miasta wydzielono trzy strefy ochrony archeologicznej: teren grodziska wczesnośredniowiecznego,- obszar starego miasta,- teren cmentarzyska grobów skrzynkowych. W strefach ochrony archeologicznej wprowadzono wymóg uzgadniania planów i projektów wszelkich prac inwestycyjno remontowych z wojewódzkim, powiatowym konserwatorem zabytków stosownie do kompetencji i opiniowania w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku w celu ochrony i wszechstronnego udokumentowania relikwów dawnej przestrzeni osadniczej miasta. Działanie takie pozwoli na odkrywanie obiektów pod nadzorem archeologów i dostarczyć dokumentacji archeologiczno-konserwatorskiej niezbędnej do naukowego opracowania historii Kościerzyny. Z obserwacji zadań inwestycyjnych ostatnio prowadzonych na terenie miasta, szczególnie w obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego oraz w sąsiedztwie terenów objętych strefą ochrony archeologicznej wynika, iż wskazanym jest przeprowadzanie dalszych badań, dających rzetelną informację o życiu miasta w przeszłości. Znamienitym tego przykładem były badania przeprowadzone w bezpośrednim sąsiedztwie ul. Miodowej i Słodowej na terenie dawnego browaru. Badania zaowocowały odkryciem fundamentów zapewne średniowiecznych budynków, rowu okalającego w tym miejscu miasto, którego umocnienia i głębokość jak również lokalizacja inna niż wynikałoby to ze źródeł historycznych. Podczas prac odkryto doły do gaszenia wapna, studnie w tym jedna murowana przy obiekcie browaru, znaleziono liczne przedmioty używane w życiu codziennym mieszkańców tu zamieszkujących w przeszłości. Na szczegółowe opracowanie tych znalezisk trzeba będzie poczekać, z uwagi na prowadzone obecnie badania laboratoryjne i dendrochronologiczne.

Lp.	Lokalizacja i inwestor	Opis	Data badań lub odkrycia
1.	Na polu L.Ducka – brak lokalizacji	Punkt osadniczy, datowany na wczesną epokę żelaza (VI – I w. p. n. e.)	Badania powierzchniowe H. Conwentza w 1906 r.)
2.	Brak lokalizacji	Luźne – moneta datowana na XI w.	Znalezisko przypadkowe 1900 r.
3.	Rejon Rynku w kierunku ul. Świętojańskiej.	Układ kanalizacyjny składający się z drewnianych rur. Datowany na okres nowożytny.	Odkrycie przypadkowe z 1970 r
4.	Wzgórze na którym stoi gmach Urzędu Miasta, obecnie ul. 3-go Maja.	Domniemane grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza.	Badania powierzchniowe w 1958 i 1972 r. prowadziło Muzeum Archeologiczne w Gdańsku
5.	Piaszczyste wzgórze oddalone od miasta ok. 500 m -brak lokalizacji	Cmentarzysko datowane na wczesną epokę żelaza	Odkrycie przypadkowe, w połowie XIX w., grobów skrzynkowych
6.	Przy ul. Kaplicznej	W trakcie budowy domu odkryto, przy niwelacji wzgórza, grób skrzynkowy z wczesnej epoki żelaza.	Odkrycie przypadkowe z 1908 r.
7.	Na północny – wschód od szosy Kościerzyna – Wielki Klincz, na polu należącym wówczas do proboszcza i na sąsiadującym z nim gruncie Woltera	Odkryte groby podczas prac ziemnych zawierały ceramikę, wyroby metalowe i szklane z wczesnej epoki żelaza tj. z okresu halszackiego*	Odkrycie przypadkowe badania wykopaliskowe w 1894 r. prowadzone były przez H. Conwentza z Muzeum Prowincjonalnego w Gdańsku

Inwestor, lokalizacja, nr działek	Rodzaj badań	Uwagi Data badań
UM Kościerzyna ul. 3.Maja Dz. 70/12, 790/10, 70/19, 97/1 obręb	Badania ratownicze przy realizacji inwestycji „Modernizacja i rozbudowa Sali widowiskowej im. L. Szopińskiego w Kościerzynie” zgodnie z decyzją PWKZ nr 24/2010 o sygnaturze A.4181/670/2010 z dnia 25.02.2010r.(archeolodzy: Agnieszka Krysiak i Jacek Borkowski)	III-V 2010
UM Kościerzyna Teren Rynku, ul. Długiej, Słodowej, Kościelnej, Młyńskiej, Gdańskiej i Świętojańskiej	Inwestycyjne badania archeologiczne w formie nadzorów archeologicznych przy realizacji inwestycji „Pocztówka z Kościerzyny-Rewitalizacja Rynku Miasta” zgodnie z decyzją PWKZ nr 53/2010 o sygnaturze A.4181/3114/2010 z dnia 07.05.2010r.(archeolodzy: Agnieszka Krysiak i Jacek Borkowski)	V-XI.2010r.
Stary Browar Kościerzyna Sp. z o.o. w Gdańsku; teren działek 197, 198,210/4, 210/5, 210/6	Badania archeologiczne w związku z realizacją inwestycji na terenie dawnego browaru i zabudowy przy ul. Miodowej, Słodowej, Tkaczka. Decyzja PWKZ nr 103/2011 o sygnaturze A.4181/1801/2011 z dnia 15.07.2011r. (archeolog Mateusz Janczyński)	VII-IX 2011r.
„ul. Słodowa / Miodowa Teren działek 197,198, 210/4, 210/5, 210/6.	Badania archeologiczne w związku z budową budynku handlowo-usługowego. Decyzja PWKZ nr 147/2011 o sygnaturze A.4181/6880/2011 z dnia 08.09.2011r.(archeolog Mateusz Janczyński)	(przesunięcie terminu do XI.2011r)
Energa-Operator S.A. Prac. Projektowa Sieci Jan Kira Gdańsk Teren przy ul. Targowej/Ogrodowej nr działki 437, 121,122/7,123/3	Badania archeologiczne w formie nadzoru nad pracami budowy przyłącza kablowego. Decyzja PWKZ nr 156/2011 o sygnaturze A.4181/2587/2011 z dnia 21.09.2011r.(archeolog Mateusz Janczyński)	IX.2011r.
Inwestor prywatny ul. Długa 24, na działce nr 439	Badania archeologiczne	Brak informacji
Inwestor prywatny na terenie działki nr 439	Badania arch. poprzedzające odbudowę i rozbudowę budynku oficyny	Nie prowadzono
Inwestor prywatny ul. Kowalska 1 na terenie działki nr 264/2	Badania archeologiczne na terenie zagrożonym zniszczeniem w wyniku inwestycji zabudowa mieszkaniowa stanowiska archeologicznego. Zgodnie z decyzją PWKZ nr 084/2011 o sygnaturze A.4181/1492/2011 z dnia 16.06.2011r. (archeolog Agnieszka Krysiak)	VI.2011r.
Inwestor prywatny ul. Długa 7/1 na terenie działek 108/1, 108/2 obszar 11	Badania archeologiczne na terenie zagrożonym zniszczeniem stanowiska archeologicznego w wyniku inwestycji rozbudowa budynku mieszkalnego z infrastrukturą. Zgodnie z decyzją PWKZ nr 180/2011 o sygnaturze A.4181/8022/2011 z dnia 26.10.2011r. (archeolog Agnieszka Krysiak)	XI.2011r.
	-	

56 POMNIKI TABLICE PAMIĄTKOWE I KRZYŻE PRZYDROŻNE ELEMENTEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO) Cenną wartością kulturową miasta są liczne pomniki poświęcone postaciom związanym z Kościerzyną i jej regionem, wśród których dominuje pomnik Józefa Wybickiego, autora hymnu narodowego urodzonego w niedalekim Będominie, czy Jana Pawła II oraz popiersia Aleksandra Majkowskiego, Franciszka

Sędzickiego, Tomasza Rogali, Leona Heykego. Inną liczną grupę obiektów świadczących o historii tego miasta stanowią pamiątkowe głazy kamienne z tablicami oraz same tablice pamiątkowe montowane na budynkach i kościołach dla upamiętnienia wydarzeń z minionej historii miasta. Godnym też zauważenia i objęcia opieką są przydrożne krzyże i pomniki kultu religijnego znajdujące się na terenie miasta. Stan zachowania tych obiektów jest ogólnie dobry, wymaga jednak zabiegów konserwatorskich. W tym zakresie miasto ostatnimi laty corocznie przywracało blask dawnej świetności pomnikom najbardziej dotkniętym destrukcją materiału. Opracowanie kompleksowego programu renowacji wraz z ich inwentaryzacją stanowiłoby element w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta.

57 NIEMATERIALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE) Niematerialne dziedzictwo kulturowe to przekazywanie z dziada, pradziada tradycji kultury ludowej, to przede wszystkim kultywowanie tej tradycji. Jednym z takich niematerialnych dziedzictw jest kultywowanie tańca kaszubskiego coraz częściej rozpowszechnianego począwszy od maluszków w przedszkolach, po dzieci i młodzież szkół podstawowych, gimnazjów czy szkół średnich. Najstarsi krzewiciele tańca kaszubskiego ostoję swoją mają w Zespole Pieśni i Tańca Kościerzyna, który działa prawie czterdzieści lat, a jest kontynuatorem tradycji tanecznych zespołu powołanego jeszcze przez Lubomira Szopińskiego w latach powojennych.

58 OBIEKTY POSTULOWANE DO WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW) 1. Klasztor s.s. Elżbietanek, 1893 r., ul. Kapliczna 15. 2. Kaplica cmentarna, 1883 r., ul. Kapliczna wraz z cmentarzem parafialnym -przedmiotem ochrony byłby układ zieleni, rozplanowanie kwater i nagrobki do 1945 r 3. Budynek Starostwa Powiatowego z parkiem, 3 ćwierćwiecze XIX w., ul. 3 Maja 9. 4. Zakład NMP Anielskiej, szkoła (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1), klasztor, kaplica, dom kapelana, park i zabudowania gospodarcze stanowiące jednorodny zespół. 1864 r., rozbudowane w 1907 r., ul. 8 Marca 1. 5. Zespół Seminarium Nauczycielskiego; szkoła z salą gimnastyczną, dawny budynek mieszkalny i założenie zieleni parkowej (ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2), 1878 r., przebudowane w 1901 r., ul. Wybickiego 1. 6. Gimnazjum Męskie z dawnym domem dyrektora szkoły (obecnie Szkoła Podstawowa nr 2), 1894 r., ul. Strzelecka 1. 7. Budynek sądu, 1880 r. i ksiąg wieczystych wraz z otoczeniem ul. Dworcowa 2. 8. Budynek dawnego hotelu braci Armańskich ul. Dworcowa 16, 1904 r. 9. Dom mieszkalny przy ul. Źródlanej 7, poł XIX w. 10. Domy mieszkalne przy ul. Dworcowej 17 i 19 11. Domy mieszkalne przy ul. 8-ego Marca 15 i 40. 12. Dom mieszkalny ul. Tkaczyka 2, datowany na 1 ćwierćwiecze XIX wieku. 13. Dawne Łazienki ul. Tkaczyka 3, początek XX wieku. 14. Budynek Poczty, przy ul. 3 Maja 3, XX wiek. 15. Budynek mieszkalny, ul. Kapliczna 2, dawna plebania ewangelicka, 1830 r. Wszystkie te obiekty zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość. Większość z nich wskazana została w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Kościerzyna jako godne zachowania i wpisania do Rejestru Zabytków. Stanowią one o dziedzictwie kulturowym naszego miasta.

Rozdział 6.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOŚCIERZYNA.

1) Analiza SWOT jest podstawowym i powszechnie stosowanym narzędziem diagnostycznym w opracowaniach o charakterze strategicznym. Analiza SWOT jest podstawą dla wyznaczenia priorytetów Programu oraz w konsekwencji szczegółowych zadań realizacji Programu. SILNE STRONY • Walory krajobrazowe i przestrzenne miasta z częścią przyrodniczo – turystyczną; • Występowanie na obszarze miasta zabytków znaczących dla środowiska kulturowego województwa (9 obiektów w tym zespół urbanistyczny) wpisanych do rejestru zabytków; • Duża ilość obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków – ponad 260 obiektów • Zachowane zabytki budownictwa małomiasteczkowego charakterystycznego dla tego typu miejscowości. • Pojedyncze obiekty które zachowały swoją historyczną i architektoniczną wartość w nie zmienionej formie. SŁABE STRONY • Niewiele obiektów wpisanych do rejestru zabytków (9 obiektów) w stosunku do zachowanego zasobu obiektów zabytkowych. • Zły stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych. • Nie zachowanie cmentarzy stanowiących świadectwo nawiązań kultur i narodów • Brak wystarczających środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru . • Brak programów umożliwiających wsparcie właścicieli obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru i trudności w pozyskiwaniu środków finansowych dla tych obiektów. • Tendencja do niekorzystnego przekształcania zabudowy historycznych przez wprowadzanie nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami. • Zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form budowlanych oraz stosowania tradycyjnych materiałów. SZANSE • Wykorzystanie obiektów zabytkowych występujących w obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego w celach edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych i około turystycznych. • Zwiększenie aktywności społecznej w różnego rodzaju stowarzyszeniach czy związkach mających na celu krzewienie oświaty, kultury w tym propagowanie dziedzictwa kulturowego. • Zainteresowanie części właścicieli obiektów zabytkowych i pracami

konserwatorskimi podnoszącymi walory tych obiektów. • Możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł zewnętrznych: państwowe, samorządowe, prywatne, wyznaniowe, środki UE i inne. • Edukacja powszechna i kadr zarządzających z zakresu dziedzictwa kulturowego. • Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, planach rozwoju oraz planach zagospodarowania przestrzennego. • Rozwój edukacji i podnoszenie poziomu świadomości tożsamości kulturowej – regionalnej i miejscowej – wśród dzieci, młodzieży i dorosłej społeczności lokalnej. ZAGROŻENIA: • Brak wiedzy i świadomości właścicieli i użytkowników o walorach i znaczeniu obiektów zabytkowych przy niedostatku mechanizmów promujących. • Pogarszający się stan techniczny tkanki zabytkowej spowodowany niewłaściwym użytkowaniem, dowolnym przekształcaniem a niejednokrotnie celowym niszczeniem obiektów i zespołów zabudowy. • Brak środków na ochronę i zabezpieczenie zabytków. • Niewłaściwe prowadzenie prac projektowych, budowlanych i konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną i konserwatorską prowadzące do niekorzystnych przekształceń obiektów zabytkowych i ich zewnętrznego wyglądu. • Presja inwestycyjna polegająca na lokalizowaniu zespołów współczesnej zabudowy mieszkalnej i innej w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo, nie wpasowujących się w ten krajobraz. • Występowanie współwłasności oraz dokonywanie wtórnych podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych. • Dalsza degradacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych.

Rozdział 7.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

- 1) OKREŚLENIE CELÓW, PRIORYTETÓW I KIERUNKÓW DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI Mając na uwadze zapisy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określono priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011-2014, którego celem jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów.

Rozdział 8.

DZIAŁANIA W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- 1) Stosownie do wymogów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami sprawowanie opieki nad zabytkami w Gminie Miejskiej Kościerzyna będzie realizowane w zakresie działań wyszczególnionych poniżej.
- 1 Opracowanie elektronicznej bazy danych : „KOŚCIERSKIE ZABYTKI”) • Utworzenie i prowadzenie elektronicznej bazy danych „KOŚCIERSKIE ZABYTKI” w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków • Rozszerzenie i uzupełnienie danych do Gminnej Ewidencji Zabytków poprzez kwerendę historyczną w archiwach, muzeach, bibliotekach i zasobach prywatnych • Opracowanie fotograficzne stanu zachowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego
- 2 Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków stanowiących własność gminną) • Opracowanie projektów rewitalizacji starego miasta i obiektów historycznych • Opracowanie harmonogramu prac rewitalizacyjnych z uwzględnieniem prac konserwatorskich dla obszarów dla których będzie możliwość pozyskania środków zewnętrznych • Pozyskiwanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami: 1. środki zewnętrzne (fundusze strukturalne, fundusze fundacji i Ministerstwa Kultury, jednostek samorządowych, w tym wojewódzkich i powiatowych) 2. środki gminne (coroczny budżet miasta)
- 3 Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków nie stanowiących własności gminnej) • Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w zakresie rewitalizacji w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego • Pomoc w kontaktach ze służbami konserwatorskimi i archeologicznymi w ramach planowanych prac objętych rewitalizacją • udzielanie pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty wpisane do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków w ramach środków zabezpieczonych w budżecie na dany rok (dotacje, ulgi w podatku od nieruchomości) w obszarach już rewitalizowanej przestrzeni publicznej.
- 4 ania w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego) • Opracowanie i wykonanie systemu oznakowania zabytków na terenie miasta: tablice, plansze, mapy • Wydawnictwa popularyzatorskie - pocztówki, broszury, foldery, książki • Utworzenie na stronie internetowej miasta zakładki poświęconej kościerskim zabytkom
- 5 ania edukacyjne z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego) • Prezentacja historii miasta i jego zabytków w mediach • Konkursy na szczeblu szkoły, miasta, powiatu - plastyczne, fotograficzne i historyczne •

Inicjowanie działalności kółek i innych grup społecznych ukierunkowanych na ochronę i opiekę nad zabytkami

Rozdział 9. MONITORING

- 1) • Prowadzenie rejestru z realizacji zadań objętych Programem • Prowadzenie rejestru zmian zachodzących w obiektach wpisanych do Rejestru Zabytków i Gminnej ewidencji zabytków • Prowadzenie rejestru postulatów mieszkańców dotyczących opieki i ochrony nad zabytkami • Sporządzanie sprawozdań z realizacji Programu Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Kościerzyna na lata 2011 – 2014, jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego miasta oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów. Konsekwentna realizacja założeń polityki Miasta w zakresie opieki nad zabytkami jest szansą na uratowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

Rozdział 10. ZAŁĄCZNIKI

- 1) ZAŁĄCZNIKI Załącznik nr 1. Zestawienie zabytków nieruchomości wg adresów i datowania wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Załącznik nr 2. Obszar ochrony środowiska kulturowego Tabela nr 6. Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Kościerzyna wg adresów i dat powstania

L.P.	ULICA	NR	OBIEKT / obecna funkcja	WIEK	DATA powstania
1.	Długa 1		dom mieszkalny /mieszk.- usługi; sklep	XIX	1880
2.	Długa 2		dom mieszkalny / mieszk.- usługi; sklep	XIX	1880
3.	Długa 3		dom mieszkalny / mieszk.-usługi; sklep	XIX	1880
4.	Długa 4		dom mieszkalny / mieszk.-usługi; sklep	XIX	1880
5.	Długa 5		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1880
6.	Długa 6		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1861
7.	Długa 7		dom mieszkalny	poł XIX	
8.	Długa 9		dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
9.	Długa 12		dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
10.	Długa 13		dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1880
11.	Długa 14		dom mieszkalny	XIX	1880
12.					
13.	Długa 17		dom mieszkalny / mieszk.; usługi	poł XIX	
14.	Długa 20		dom mieszkalny	XIX	1845
15.	Długa 21		dom mieszkalny	XIX	1880
16.	Długa 22		dom mieszkalny	XIX	1844-5
17.	Długa 23		dom mieszkalny	p XIX	
18.	Długa 24		dom mieszkalny / mieszk.; usługi	XIX	1905
19.	Długa 30		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XIX	1895
20.	Długa 32		budynek gospodarczy	XX	1900
21.	Długa 32		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1900
22.	Długa 33		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	1poł XIX	
23.	Długa 34		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	k XIX	
24.	Długa 35		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; bar	1poł XIX	
25.	Długa 36		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	k XIX	
26.	Długa 38		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1920
27.	Długa 39		dom mieszkalny / mieszk.; usługi; sklep	XX	1920
28.	Dworcowa 1		dom mieszkalny	XIX	1834
29.	Dworcowa 2		budynek użyteczności publicznej / sąd	2 poł.XIX	ok. 1880
30.	Dworcowa 3		budynek użyteczności publicznej / bank	XX	1923
31.	Dworcowa 4		dom mieszkalny	XX	1910

32.					
33.	Dworcowa 9		dom mieszkalny	XX	1905
34.	Dworcowa 11		dom mieszkalny	k XIX	
35.	Dworcowa 15		dom mieszkalny	XIX	1895
36.	Dworcowa 16		dom mieszkalny	XIX	1904
37.	Dworcowa 17		dom mieszkalny	XIX	1899
38.	Dworcowa 18		Budynek-przychodnia lekarska (d. PKP)	k XIX	
39.	Dworcowa 19		dom (d. funkcje administr; urzędy)	XX	1900
40.	Dworcowa 20		dom mieszkalny	XX	1905
41.	Dworcowa 22		dom mieszkalny	XX	1906-7
42.	Dworcowa 23		Zakład Energetyczny (d. elektrownia) obecnie administracyjny i mieszkalny	p XX	
43.	Dworcowa 24		dom mieszkalny	XX	1905
44.	Dworcowa 24		budynek gospodarczy	p XX	
45.	Dworcowa 25		dom mieszkalny; urzędowy	k XIX	
46.	Dworcowa 26		dom mieszkalny-d. dom noclegowy pracowników PKP	XX	1905
47.	Dworcowa 28		dom mieszkalny	XX	1905
48.	Dworcowa 30		dom mieszkalny	XX	1905
49.	Dworcowa 31		biuro stacyjne przy dworcu PKP - zawiadowcy	XX	1910
50.	Dworcowa 32		dom mieszkalny	XX	
51.	Dworcowa 32		budynek gospodarczy	XX	lata 30
52.	Dworcowa 33		dworzec kolejowy	XIX	1890
53.	Dworcowa 34		dom mieszkalny	XX	1932
54.	Dworcowa 36		dom mieszkalny	XX	1932
55.	Dworcowa 38		dom mieszkalny	XX	1932
56.	Dworcowa 40		dom mieszkalny	XX	
57.	Dworcowa 42		Budynek dawnej Okręgowej S-ni Mleczarskiej	1ćw. XX	
58.	Dworcowa -		Wieża ciśnień (obecnie ul. Mestwina II)	XX	
59.	Gdańska 2		dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
60.	Gdańska 3		dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
61.	Gdańska 4		dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1900
62.	Gdańska 7		dom mieszkalny	XX	1910
63.	Gdańska 8		dom mieszkalny; usługi	XX	1910
64.	Gdańska 9		dom mieszkalny; usługi;sklep	XIX	1890
65.	Gdańska 13		dom mieszkalny; usługi;sklep	k XIX	
66.	Gdańska 14		dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1910
67.	Gdańska 16		dom mieszkalny; usługi;sklep	XX	1900
68.	Gdańska 17		dom mieszkalny; usługi;sklep	XIX	
69.	Gdańska 19		dom mieszkalny; usługi;sklep	XIX	1890
70.	Gdańska 20		dom mieszkalny; usługi;sklep	XIX	
71.	Gdańska 21		dom mieszkalny; usługi;sklep	XIX	
72.	Kapliczna 1		dom mieszkalny	XX	1910
73.	Kapliczna 2		dawniej plebania ewangelicka – obecnie dom mieszkalny	XIX	1830
74.	Kapliczna 4		d. szpital ewangelicki - ob. mieszkalny	2ćw. XX	
75.	Kapliczna 5		d. Budynek Odlewni Państwowego Ośrodka Maszyn, ob. Usługi	XIX	1897
76.	Kapliczna 5		Budynek przemysłowy dawny warsztat, obecnie usługi	p XX	
77.	Kapliczna 6		dom mieszkalny	XX	1905
78.	Kapliczna 8		dom mieszkalny	p XX	
79.	Kapliczna 9		dom mieszkalny	XX	1907
80.	Kapliczna 10		dom mieszkalny	XIX	1890
81.	Kapliczna 12		dom mieszkalny	XIX	1880

82.					
83.	Kapliczna 13		dom mieszkalny	XX	1900
84.	Kapliczna 14		dom mieszkalny	XX	1905
85.	Kapliczna 15		klasztor Zgromadzenia SS.Elzbietanek	XIX	1893
86.	Kapliczna 16		dom mieszkalny	XIX	1880
87.	Kapliczna 16		budynek gospodarczy	poł XIX	
88.	Kapliczna 17		dom mieszkalny	XIX	1892
89.	Kapliczna 18		dom mieszkalny	poł XIX	
90.	Kapliczna 19		dom mieszkalny	XX	1920
91.	Kapliczna		kaplica cmentarna pw. św. Barbary	XIX	1883
92.	Kapliczna		Cmentarz przy kaplicy; układ zieleni	XIX/XX	
93.	Kartuska 2		dom mieszkalny	XX	1920
94.	Kartuska 3		dom mieszkalny	XX	1920
95.	Kartuska 4		dom mieszkalny	XX	1.30
96.	Kartuska 28/30		dom mieszkalny	XX	1909
97.	Klasztorna 2		dom mieszkalny	XX	1905
98.	Klasztorna 4		dom mieszkalny	XX	1905
99.	Kościelna 1		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
100.	Kościelna 2		dom mieszkalny; usługi	XIX	1890
101.	Kościelna 5		kościół parafialny pw. Św. Trójcy	XX	1914-7
102.	Kościelna 8		dom mieszkalny-rozebrany, a nast. zrekonstruowany	XIX	
103.	Kościelna 11		dom mieszkalny	XIX	1890
104.	Kościelna 13		dom mieszkalny	XIX	1880
105.	Kościelna 14		dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
106.	Kościelna 15		dom mieszkalny	XIX	1880
107.	Kościuszki 4		dom mieszkalny	XIX	1898
108.	Kościuszki 6/8		dom mieszkalny	p XX	
109.	Kościuszki 10		dom mieszkalny	XX	1915
110.	Kościuszki 14		dom mieszkalny	XX	
111.	Kościuszki 16/18		dom mieszkalny	XIX	1890
112.	Kościuszki 26-28		dom mieszkalny	20	1915
113.	Kościuszki 32		dom mieszkalny	k XIX	
114.	Kościuszki 36		dom mieszkalny	k XIX	
115.	Kowalska 1		dom mieszkalny	XX	1915
116.	Lipowa 1		dom mieszkalny wielorodzinny	XX	ok. 1940
117.	Lipowa 2		dom mieszkalny	XX	1906
118.	Lipowa 3		dom mieszkalny wielorodzinny	XX	ok. 1940
119.	Lipowa 4-6		dom mieszkalny	k XIX	
120.	Lipowa 8-10		dom mieszkalny	p XX	
121.	Lipowa 12/14		dom mieszkalny	p XX	
122.	Lipowa 16		dom mieszkalny	XX	1905
123.	3 Maja 3		poczta	XX	
124.	3 Maja 4		dom mieszkalny	2poł XIX	
125.	3 Maja 6		d. dom mieszkalny- ob. Urząd	XX	1937
126.	3 Maja 7		dom mieszkalny	XX	1925
127.	3 Maja 8		dom mieszkalny	k XIX	1890
128.	3 Maja 8		budynek gospodarczy	XX	1900
129.	3 Maja 9a		Urząd Miasta budynek administracyjny,	Na terenie grodziska z XIII-XIV	
130.	3 Maja 9b		ZUS zabytkowe piwnice, budynek administracyjny,	XV	
131.	3 Maja 9c		Starostwo budynek administracyjny,	3ów.XIX	

132.	3 Maja 11		dom mieszkalny	4ćw. XIX	
133.	Mała Dworcowa 1		dom mieszkalny	p XX	
134.	Mała Dworcowa 3		dom mieszkalny	p XX	
135.	Mała Młyńska 1		dom mieszkalny	XX	1937
136.	Mała Młyńska 3		dom mieszkalny	XX	1920
137.					
138.	8 Marca 1		Zakład NMP Anielskiej - obecnie szkoła podstawowa i klasztor	XIX	1864
139.	8 Marca		budynek gospodarczy I przy Zakładzie NMP Anielskiej	XIX	1888
140.	8 Marca		budynek gospodarczy II	XIX	1865
141.	8 Marca		budynek gospodarczy III przy Zakładzie NMP Anielskiej, obecnie usługi i sklep	2poł XIX	
142.	8 Marca		kaplica pw. MB Królowej Anielskiej przy Zakładzie SS Niepokalanek sanktuarium MB Bolesnej	XIX	1871
143.	8 Marca 4		dom kapelana przy NMP Anielskiej (Klasztor SS Niepokalanek)	XIX	1890
144.	8 Marca 6-7		dom mieszkalny	p XX	
145.	8 Marca 13		dom mieszkalny	p XX	
146.	8 Marca 15		dom mieszkalny	p XX	
147.	8 Marca 17		dom mieszkalny	XX	1907
148.	8 Marca 18		dom mieszkalny	p XX	
149.	8 Marca 19-20		dom mieszkalny	XX	1900
150.	8 Marca 21		dom mieszkalny	XX	1910
151.	8 Marca 24		dom mieszkalny	XX	1910
152.	8 Marca 25		dom mieszkalny	k XIX	
153.					
154.	8 Marca 34		dom mieszkalny; usługi; sklep	p XX	
155.	8 Marca 35		dom mieszkalny	XX	1909
156.	8 Marca 36		dom mieszkalny	k XIX	
157.	8 Marca 37		dom mieszkalny	XX	1903
158.	8 Marca 40		dom mieszkalny i biura	XX	1900
159.	8 Marca 44		dom mieszkalny	XX	1915
160.	8 Marca 45		dom mieszkalny	p XX	
161.	8 Marca 46		dom mieszkalny	XX	1915
162.	8 Marca 47		dom mieszkalny	XIX	1890
163.	8 Marca 48		dom mieszkalny	XX	1910
164.	Miodowa 10		dom mieszkalny	XX	1920
165.	Miodowa 16		dom mieszkalny	poł XIX	
166.	Miodowa 17		dom mieszkalny (dawniej nr.16)	p XIX	
167.	Miodowa 18		dom mieszkalny; kuźnia	XX	
168.	Miodowa 19		warsztat rzemieślniczy - ob. usługi	k XIX	
169.	Miodowa 22		budynek przemysłowy z kominem	XIX	1880
170.	Młyńska 2		dom mieszkalny	k XIX	
171.	Młyńska 6		dom mieszkalny	p XX	
172.	Młyńska 7		dom mieszkalny	k XIX	
173.	Młyńska 8a		dom mieszkalny	p XX	
174.	Młyńska 11		dom mieszkalny; usługi	XX	1938
175.	Młyńska 12		dom mieszkalny	p XX	
176.	Młyńska 13		budynek gospodarczy	k XIX	
177.	Młyńska 17		dom mieszkalny	k XIX	
178.	Młyńska 19		dom mieszkalny	XX	1915
179.	Ogrodowa 3		dom mieszkalny	XIX	1890

180.	Partyzantów 2		dom mieszkalny	poł XIX	
181.					
182.	Partyzantów 5		dom mieszkalny	1poł XIX	
183.	Partyzantów 9		dom mieszkalny	XIX	1880
184.	Piechowskiego 2/4		dom mieszkalny (dawniej nr 20)	p XX	
185.	Przemysłowa 1		dom mieszkalny, willa	p XX	ok. 1925
186.	Przemysłowa 4		Młyn parowy, ob. Magazyn	p XX	1910
187.	Ratuszowa		budynek gospodarczy; ob. kawiarnia	XIX	1880
188.	Rynek 1		dom mieszkalny; usługi; restauracja	k XIX	
189.	Rynek 2		dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1880
190.	Rynek 3		dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1890
191.	Rynek 4		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1905
192.	Rynek 5		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
193.	Rynek 6		dom mieszkalny; usługi; bar	XX	1904
194.	Rynek 7		dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
195.	Rynek 9		Ratusz-Muzeum Kościarskie	XIX	1843
196.	Rynek 10		dom mieszkalny; usługi; sklep	XIX	1905
197.	Rynek 11		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1907
198.	Rynek 12		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1904
199.	Rynek 13		dom mieszkalny; usługi; restauracja	XX	1905
200.	Rynek 14		dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
201.	Rynek 15		dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
202.	Rynek 15		budynek gospodarczy I w zespole przy ul, Rynkowej	poł XIX	
203.	Rynek 16		dom mieszkalny; usługi; sklep	k XIX	
204.	Rynek 16		budynek gospodarczy II w zespole przy ul, Rynkowej -działka 1 Maja 16	XX	1920
205.	Rynek 17		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1906
206.	Rynek 18		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1906
207.	Rynek 19		dom mieszkalny; usługi; apteka, sklep	XIX	1890
208.	Rynek 20		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1900
209.	Rynek 21		dom mieszkalny; biblioteka	2poł XIX	
210.	Rynek 22		dom mieszkalny; usługi; sklep	XX	1925
211.	Słodowa 2		budynek gospodarczy;	p XX	
212.	Strzelecka 1		Gimnazjum Męskie - ob. szkoła podstawowa	XIX	1894
213.	Strzelecka 2		dom mieszkalny przy Gimnazjum Męskim - szkoła podstawowa	XX	1911
214.	Strzelecka 3		dom mieszkalny	XX	1910
215.	Strzelecka 27		dom mieszkalny	XX	1907
216.	Strzelecka 29		dom mieszkalny	XX	1907
217.	Strzelecka 31		dom mieszkalny	XX	1937
218.	Strzelecka 36		dom mieszkalny	p XX	
219.	Strzelecka		Aleja jaworowa z aleją drzew przy drodze do dawnego cmentarza żydowskiego	XIX	
220.	Strzelnica 1		leśniczówka	XX	1910
221.	Strzelnica 1st		stajnia przy leśniczówce	XX	1910
222.	Strzelnica		rezerwat dębów „Strzelnica”	p. XIX	
223.	Spichlerzowa 2		budynek gospodarczy; magazyn PSS	XIX	1880
224.	Sikorskiego 2		dom mieszkalny	XX	1901
225.	Sikorskiego 3		Zespół Szkół Zawodowych	XX	1915
226.	Sikorskiego 4		dom mieszkalny	XX	1904
227.	Sikorskiego 5		dom mieszkalny	XX	1939
228.	Sikorskiego 12		dom mieszkalny	XX	1915
229.	Sikorskiego 13		dom mieszkalny	XIX	1891
230.	Sikorskiego 14				

231.	Sikorskiego		osiedle domów (bloki poniemieckie)	XX	ok.1940
232.	Świętojańska 1		dom mieszkalny;usługi	XX	1910
233.	Świętojańska 4		dom mieszkalny	XX	1900
234.	Świętojańska 5		dom - oddział dziecięcy szpitala	XX	1900
235.	Świętojańska 6		dom mieszkalny	poł XIX	
236.	Świętojańska 6a		dom mieszkalny	p XX	
237.	Świętojańska 8		dom mieszkalny	3ćw. XIX	
238.	Świętojańska 9		dom mieszkalny połączony ze stodołą	poł XIX	1880
239.	Świętojańska 10		kościół parafialny pw. Zmartwychwstania Pańskiego	XIX	1893
240.	Świętojańska 10		plebania przy kościele	XIX	1887
241.	Świętojańska 14		dom mieszkalny	XX	1900
242.	Świętojańska 17		dom mieszkalny; usługi	XIX	1899
243.	Świętojańska 18		dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
244.					
245.	Świętojańska 20		dom mieszkalny; usługi	XIX	1880
246.	Świętojańska 21		dom mieszkalny	XX	1924
247.	Tkaczyka 1		Budynek administracyjny	4ćw.XIX	
248.	Tkaczyka 2		dom mieszkalny	1ćw.XIX	
249.	Tkaczyka 3		łazienki miejskie	p XX	
250.	Tkaczyka 13		dom mieszkalny	XX	1900
251.	Tkaczyka I g		budynek gospodarczy I	p XX	
252.					
253.	Tkaczyka IIIg		budynek gospodarczy III	XIX	
254.	Traugutta 3		dom mieszkalny	XIX	1890
255.	Traugutta 7		dom mieszkalny-Seminarium Nauczycielskiego- ob. Kuratorium, ZNP	XX	1905
256.	Wodna 2		dom mieszkalny	k XIX	
257.	Wodna 2g		budynek gospodarczy	2poł XIX	
258.	Wodna 3		dom mieszkalny	XX	1915
259.	Wodna 10		dom mieszkalny	p XX	
260.	Wodna 12		dom mieszkalny	XX	
261.	Wodna 13		dom mieszkalny; usługi	p XX	1900
262.	Wodna 16		dom mieszkalny	k XIX	
263.	Wodna 17		dom mieszkalny	p XX	
264.	Wodna 18		dom mieszkalny	k XIX	
265.	Wodna 19		dom mieszkalny; usługi	XX	
266.	Wybickiego 1		dawne Seminarium Nauczycielskie, ob. Powiatowy Zespół Szkół Nr 2	XIX	1878
267.	Wybickiego 1		sala gimnastyczna d. Seminarium Nauczycielskiego	XIX	1880
268.	Wybickiego		park w zespole d. Seminarium Nauczycielskiego	4ćw. XIX	
269.	Wybickiego 8		dom mieszkalny	XIX	1890
270.	Wybickiego 12		dom mieszkalny	XX	1927
271.	Wybickiego 14		dom mieszkalny	XX	1927
272.	Wybickiego 16		dom mieszkalny	p XX	
273.	Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców 2 d.9		Komisariat Policji (d. MO)	XX	1910
274.	Źródłana 1		dom mieszkalny	p XX	1900
275.	Źródłana 2		dom mieszkalny	1ćw. XIX	
276.	Źródłana 3		dom mieszkalny	XIX	1890
277.	Źródłana 4		dom mieszkalny	3ćw. XIX	
278.	Źródłana 5		dom mieszkalny	3ćw. XIX	
279.	Źródłana 6		dom mieszkalny	XIX	1890

280.	Źródłana 7		dom mieszkalny	poł XIX	
281.	Źródłana 8		dom mieszkalny	k XIX	